

Senior Psykologen

Årgång 16. 1:2013

Kyla och strålande sol – långt efter vårdagjämningen! Beror det på global warming eller är det en ny istid?

Jag träffade en god vän från USA häromdagen. Han bor i Vermont och han berättade att de haft minus trettio-fem grader flera gånger under vintern och tillade: ”vi har ingen golfström i närheten”.

Det finns saker man kan vara tack-sam för!

Morgonsolens sneda strålar reflekteras i snön i regnbågens alla färger och jag avslutar mina negativa tankar om kylan och njuter av skönheten.

Att vara psykolog och pensionerad – två p – är spännande har jag till sist kommit underfund med. Det har tagit en tid att acceptera ett nytt sätt att leva. Men allt efter tar en ny verklighet sin form. Jag började först med att kompensera mitt förlorade arbete och jobbade intensivt på att fortsätta med olika uppgifter som drygade ut kassan. Samtidigt studerade jag kritiskt alla rynkor och tyckte inte att man såg så stor skillnad. (Nej, inte i början men nu kommer det fort kan jag berätta!)

Allt som jag tänkt hinna med eller pröva på blev en lång lista, som långsamt betades av, det ena efter det andra, men jag upptäckte samtidigt att det blev svårt att hinna med allt. Och började bli stressad. Hjälp hur ska jag hinna? Och då plötsligt kommer livspaniken. Vad ska jag hoppa över och hur lång tid har jag på mig innan jag dör? Det är en väl förborgad hemlighet

som tur är. Jag har börjat vänja mig vid tanken men vill inte gärna medverka och beklagar att jag aldrig kan berätta för någon om själva upplevelsen.

Efter en del kristerapi i egen regi lugnade det ner sig efter ett tag och frukostarna blev lugna och härliga igen och i nutid upplever jag just att de första snödropparna har börjat sticka upp med hårt knutna knoppar överst. Det finns fortfarande hopp om en varmare framtid!

La primavera – vårens ankomst på Botticellis härliga målning. Den kommer!

Jag vill gärna göra reklam för vår årsmötes- och studiedag den 17 maj, som i år äger rum i Stockholm på psykologiska institutionen. Välkomna och ta gärna med någon vän som kanske undrar vad vi gör och som kanske vill bli medlem.

Läs det bifogade programmet! Vi kommer också att lägga ut allt på hemsidan (www.psykologforbundet.se – enklast att gå in på fliken ”Yrket” och klicka vidare till Yrkesföreningar osv.). Så läs gärna där också. Det kan bli några förändringar senare. Framför allt är hela universitetsområdet just nu en jättebyggarbetsplats med både nya hus och framför allt vägbygge, vilket medför omläggning av busshållplatserna. Så studera vår vägbeskrivning noggrant!

Just nu verkar värmen och våren långt bort men erfarenhetsmässigt vet vi att den kommer och kanske vi ses den 17 maj!

Glad och förhoppningsvis varm och skön vår!

Brita Tiberg
brita.tiberg@telia.com

**Välkommen
till Stockholm
den 17 maj!**

Studiedag och årsmöte i Stockholm
den 17 maj 2013. Läs mer i bifogat program!

Kallelse till årsmöte 17 maj 2013

Härmed kallas du till årsmöte i Seniorpsykologer i Sveriges Psykologförbund
fredagen den 17 maj 2013 kl 16.00. Plats: Psykologiska institutionen, Frescati hagväg 8 (U22),
Stockholm.

Dagordning vid Seniorpsykologernas årsmöte

- §1 Mötets öppnande
- §2 Fastställande av föredragningslista
- §3 Val av ordförande för mötet
- §4 Mötets stadgeenliga utlysande
- §5 Val av protokollförare för mötet
- §6 Val av två justeringsmän tillika rösträknare
- §7 Upprättande av röstlängd
- §8 Styrelsens verksamhetsberättelse
- §9 Ekonomisk redogörelse
- §10 Revisorernas berättelse
- §11 Beslut om resultatdisposition
- §12 Fråga om ansvarsfrihet för styrelsen
- §13 Ekonomisk situation för innevarande verksamhetsår
- §14 Val av ordförande
- §15 Val av styrelseledamöter
- §16 Val av suppleant(er)
- §17 Val av två revisorer jämte två suppleanter
- §18 Val av valberedning
- §19 Beslut om medlemsavgiftens storlek och giltighetstid
- §20 Ärenden – motioner – inkomna till styrelsen
- §21 Årsmötets synpunkter på aktiviteter regionalt och centralt.
- §22 Övriga frågor
- §23 Avslutning

Förslag och ärenden som du vill att årsmötet skall behandla måste du anmäla skriftligt till styrelsen och vara denna tillhanda **senast tisdagen den 23 april**. Sådan motion insänds till ordförande Brita Tiberg (post- och e-postadress i rutan i slutet på SeniorPsykologen).

I detta nummer:

Kallelse till årsmöte 17 maj 2013	2
Verksamhetsberättelse	2
Regionernas verksamhet 2012	4
Vårt yrkes liv	8
Psykolog i arbetsmarknadsverket	8
Två utvecklingsmål för skolan	9
Från Yrkesföreningarna	10
Psykologi är det omöjligas konst	11
Evolutionen som en bild för åldrandet	13
Rapporter från regionerna:	
Frimureri i ståtliga salar	15
Ensamma flyktingbarn ej alltid ensamma	16
En rättfärdig by	17
Att arbeta som psykolog i primärvården	18
Intensivt dator- och mobilbruk	19
Sexualbrott mot barn	19
Ungdomskriser och ätstörningar	20
Den existensiella psykologins historia	21
Psykolog på Folke Bernadotte-hemmet	22
De första kvinnliga professorerna	22
Rapport från Ume-seniorerna	22
Regionernas vårprogram 2013	23
Medlemsregister	24
Södra sörjer Irmelin Engleson	24

Seniorpsykologer i Sveriges Psykologförbund

Verksamhetsberättelse 2012-01-01 — 2012-12-31

Styrelsen har från årsmötet 2012 bestått av följande ledamöter:

Brita Tiberg, Stockholm	ordförande
Ulla-Britt Selander, Stockholm	vice ordförande
Gerty Fredriksson, Helsingborg	sekreterare
Hans-Olof Lisper, Uppsala	kassör
Ann-Marie Frisendahl, Holmsund	ledamot
Ingrid Göransson, Vellinge	ledamot
Agneta Zotterman-Molin, Stockholm	ledamot
Birgit Lundin, Stockholm	redaktör för SeniorPsykologen, ständigt adjungerad till styrelsens sammanträden.

Verksamhetsberättelse

Årsmöte

Årsmötet hölls i Uppsala den 4 maj och samlade 26 deltagare.

Som ordförande för årsmötet valdes Birgit Hansson.

Till justerare för protokollet valdes Anita Olsson och William Petersson.

Brita Tiberg omvaldes till ordförande för föreningen med en mandatperiod av ett år.

Gerty Fredriksson, Ann-Marie Friesland och Agneta Zotterman-Molin omvaldes som ordinarie ledamöter av styrelsen med en mandatperiod av två år.

Ingrid Göransson, Hans-Olof Lisper och Ulla-Britt Selander, ordinarie ledamöter i styrelsen hade ytterligare ett år kvar av sin mandatperiod.

Inga Hedberg-Sowa och Ingalill Thun omvaldes som ordinarie revisorer för en tid av ett år.

Anne Bederoff och Brittmarie Ullhammar omvaldes som revisorssuppleanter för en tid av ett år.

Margaretha Holmgren, Bo Westman och Anita Berntsson omvaldes som ordinarie ledamöter av valberedningen för en tid av ett år med Margaretha Holmgren som sammankallande. Ingrid Göransson fick i uppdrag att utse suppleant från södra regionen.

Samtliga val var enhälliga.

Årsavgiften för budgetåret 2012 fastställdes till oförändrat 100 kronor.

Synpunkter på aktiviteter regionalt och centralt togs upp och Brita Tiberg redogjorde för styrelsens diskussioner om aktiviteter under året. Följande förslag diskuterades och accepterades av årsmötet:

Medlemsrekrytering; berätta vår historia ev. med hjälp av temagrupper (är pågående inom alla regioner);

Göra gemensamma resor;

Utveckla samarbete med Psykologihistoriska sällskapet;

Se på datanätverk som psykologer skriver i;

Beakta arbetsmiljön (viktigt här med kompetensöverföring från äldre till yngre psykologer).

Efter årsmötet fick deltagarna en initierad introduktion till handskrifts-avdelningen på universitetsbiblioteket Carolina, varefter man gick en impro-

viserad Pelle Svanslös – promenad till den gemensamma middagen på First Hotel Linnés restaurang.

Studiedag.

I samband med årsmötet arrangerades en studiedag i psykologiska institutionens nya lokaler i Uppsala. 49 personer var anmälda till studiedagen, som blev mycket uppskattad och har redovisats utförligare i SeniorPsykologen nr 2/2012.

Studiedagen inleddes med att Brita Tiberg hälsade välkommen.

Därefter gav ställföreträdande prof. Peter Juslin, en presentation av institutionens pågående forskning inom många olika områden.

Docent Margareta Sanner berättade om sitt projekt: "Reservdelsmänskan – psykologi och etik i transplantationsverksamhet".

Docent Hans-Olof Lisper fokuserade på frågor kring forskning, pedagogik och förändringsmöjligheter inom vård, skola och omsorg.

Psykolog och psykoterapeut Hans Åberg med mer än 15 års arbete på mansmottagningen mot våld i Uppsala berättade om sitt arbete och planeringen att skriva en bok om detta. Han poängterade åsikten att det var en plikt att vidarebefordra den kunskap han hade.

Docent Hedvig Söderlund föreläste om hippocampus betydelse för det episodiska minnet.

Sophie Dahlman, som skrivit en psykologexamensuppsats, vilken prisbelönats av psykologförbundet för bästa uppsats 2011, berättade om kognitiv förmåga hos gatubarn i Bolivia.

Därefter bjöd de nyss pensionerade lärarna Alf Gabrielsson och Åke Pålshammar på både allvarliga och roliga minnen från sina arbetsår.

Studiedagen avslutades med att Kristina Bergman från psykologförbundet presenterade aktualiteter i förbundet.

Styrelsens verksamhet

Styrelsen har under året haft 5 sammanträden varav ett i Stockholm, ett i Uppsala i samband med årsmötet samt tre telefonsammanträden.

Följande områden har varit föremål

för styrelsens aktiviteter:

Möte med förbundsordförande Lars Ahlin

Lars Ahlin är seniorpsykologernas kontaktman med förbundsstyrelsen. Han var närvarande vid vårt möte i Stockholm i november månad och informerade då om psykologförbundets arbete för att nå ut med psykologin på olika nivåer.

T.ex. presenterades Psykologiguide samt boken "Jag känner mig så konstig", som är under nytryck och utgör frågor och svar från Psykologiguide. I denna skulle seniorpsykologerna på sikt kunna medverka. Telefonservice för pensionerade psykologer diskuterades också.

Seniorpsykologerna i sin tur informerade om arbetet med att skriva vår historia och ge en bild av hur psykologin och psykologers sätt att arbeta har utvecklats, vilket fick positivt gensvar av honom.

Ordf. Brita Tiberg och vice ordf. Ulla-Britt Selander har haft flera kontakter med honom mellan våra möten.

Planering av Programverksamhet

Förslag som framkommit är:

Gemensam resa för alla seniorpsykologer i Sverige. Operabesök i de nya operahusen i Oslo eller Köpenhamn eller besök till Svenska teatern i Helsingfors har föreslagits.

Diskussion inom de olika regionerna om att dokumentera vår yrkeshistoria som psykologer för att belysa hur arbetet har utvecklats och förändrats.

Att anordna nätverk för att ta oss an psykologer, som inte längre orkar vara aktiva inom föreningen.

Undersöka möjligheter till kollektivboende.

Inrätta telefonservice via förbundet för pensionerade psykologer, vilka ska servas av seniorpsykologernas förening.

Representation

Brita Tiberg är föreningens representant vid rådskonferensen. Hon är även föreningens representant i yrkesföreningarnas nätverk. Ordf. och vice ordf. samt styrelseledamoten Zotterman-

Fortsättning nästa sida

Molin deltog i en heldagskonferens som nätverket anordnade.

Tiberg är också med i psykologförbundets valberedning samt är kongressombud innevarande kongressperiod.

I övrigt har föreningen varit representerad vid de olika yrkesföreningarnas studiedagar. Det är viktigt att våra medlemmar kan vara professionellt uppdaterade för att kunna delta i samhällsdebatten. Vi ser därför mycket positivt på yrkesföreningarnas generositet med inbjudan till oss om deltagande. Studiedagarna har refererats i SeniorPsykologen.

Diskussion har förts om nedsatt kongressavgift för seniorer till ECP kongressen 9–11 juli 2013. 25 psykologer kan få delta till ett reducerat pris.

Information om Seniorpsykologer i Sveriges Psykologförbund

Den nya broschyren, som färdigställdes 2009 skall sprids vid varje konferens för yrkesföreningar, i samband med psykologidagar och liknande.

Vi uppdaterar regelbundet hemsidan

om våra regionala program samt informerar i Psykologtidningen om dessa. Föreningen har dessutom presenterats i Psykologtidningen nr 7/2012.

Föreningens utredning 65+ har lagts in på hemsidan.

Rekryteringsproblemen kvarstår.

Ingrid Göransson, ansvarig för medlemsfrågor och medlemsvård har till sin hjälp en regional medlemsansvarig för varje region. Det finns problem med att en del medlemmar inte betalar sin årsavgift. Diskussion har förts om att varje region tar kontakt med icke betalande medlemmar för att utröna om man önskar kvarstå i föreningen.

Styrelsen har under året fortsatt diskussionen om att bilda fler regioner.

Ann-Marie Frisendahl har regelbundet samlat ett antal psykologer i Umeå till informella möten men man har ännu inte önskat bilda en formell Norrlandsregion.

Diskussioner är pågående om nya regioner i Karlstad, Örebro och Linköping.

Remissbevakning

Ann-Marie Frisendahl har utsetts att bevaka remisser, som kommer till förbundet, samt bedöma om det är något för seniorpsykologerna att ge synpunkter på.

SeniorPsykologen

Föreningens tidning har med Birgit Lundin som redaktör utkommit med tre nummer under verksamhetsåret. I SeniorPsykologen har information givits om det som händer i föreningen centralt, t.ex. årsmöte med studiedag och verksamhetsberättelsen samt om möten i regionerna. Referat från regionernas sammankomster samt från yrkesföreningarnas studiedagar har regelbundet publicerats här.

Redaktören Birgit Lundin är ständigt adjungerad vid styrelsens möten, varför det hela tiden sker uppföljning av förändringar som tidningen genomgår.

Styrelsen ser tidningen som mycket viktig för de medlemmar, som av olika anledningar har svårt för att delta i mötena.

Regionernas verksamhet 2012

Norra regionen

Under året har det framstått tydligare att Norra regionen, som officiellt omfattar drygt halva landet, till sin verksamhet representerar flera delområden. "Uppsala med omnejd" utgör ett tydligt område som kan rekrytera till sina aktiviteter, i Uppsala med omnejd. Dock blev det särskilt i samband med studiedagen och årsmötet i maj tydligt att det gick att locka deltagare även längre bort ifrån.

Det har varit glädjande att få inblick i att Umeå med omnejd har sina egna aktiviteter, och Umeå får därför sin egen plats i verksamhetsberättelsen. Även runt Sundsvall finns en kärna av seniorpsykologer som träffas, och frågan är om de kommande årens verksamhetsberättelser ännu bättre kan ge rättvisa åt seniora aktiviteter i och runt t.ex. Örebro och Östersund. Att orter som har fått egen psykologutbildning under de senare åren också får egna

seniorföreningar kan bli en naturlig utveckling. Allt detta skriver under-teknad samordnare för programkommittén i Uppsala, för att inte Uppsala ska bli identiskt med Norra Regionen. Nedan återges emellertid endast aktiviteterna från Uppsalas horisont.

Norra har inbjudit till fyra aktiviteter per termin, och de flesta av dem har tidigare presenterats i tidningen SeniorPsykologen, varför informationen här blir mer kortfattad.

Den 21 febr samlades gruppen under temat: "Vad kan nu pensionerade psykologer ha för sig?" Hans-Olof Lisper, docent och tidigare lärare vid Institutionen för psykologi vid Uppsala universitet, ägnar sig åt områdena vård, skola och omsorg. Han prövade vilka faktorer som egentligen styr förändring och utveckling, om det är forskningsresultat eller pedagogik, inläring och utbildning för personalen? Hans Åberg, tidigare verksamhets-

ansvarig vid Mansmottagningen mot våld i Uppsala, introducerade frågor om vilket uppdrag man kan ha som psykolog, eller rentav borde ha. Ska det vara undervisning, behandling, forskning eller organisationsutveckling, eller ska det vara, som han nu är upptagen av, att dokumentera psykologens erfarenheter skriftligt, i en handbok i ämnet psykologisk våldsbehandling?

Den 20 mars var det återigen en av seniorpsykologerna i de egna leden, Anita Olsson, som lät sitt tidigare arbetsfält stå i centrum: äldrepsykiatrik och äldrepsykologin. Vi fick en historisk återblick på ämnets framväxt, och eftersom vi befann oss hos Uppsala kommuns äldreombudsman och Anitas tidigare kollega, Karin Udénius, gav de båda en aktuell introduktion i äldres villkor, med betoning på deras psykologiska behov.

Den 4 maj hade Uppsalas programkommitté förmånen att planera och

genomföra årets årsmöte jämte gemensam studiedag för hela landet. Närmare 50 deltagare presenterades ett program med Institutionen för psykologi som bas. Årsmöte och middag avslutade traditionsenligt dagen som tidigare har redovisats både i Psykologtidningen och SeniorPsykologen.

Den 25 maj inbjöd textilkonstnär Monica Åberg till VårVernissage på Verandan. Monica har en mångårig bakgrund med intresse för textilt hantverk och utbildningar i skilda hantverkstekniker och ägnar sig sedan 2005 åt vävning på heltid. Vi fick höra hur hon utifrån ett tema låter ett verk växa fram i samspelet mellan öga och hand. Det gav en extra krydda att stå mitt i verksamheten med alla olika material, färger och verktyg.

Hösten inleddes dramatiskt med en **båt- och vandringstur den 17 september**. Hans-Olof Lisper ställde sin segelbåt till förfogande, och under Hans Åbergs ledning vandrade man därefter stigar och vägar på Skohalvön. Lunch intogs i skuggan av Skoklosters stolta 1600-talsslott. På hemresan fick deltagarna uppleva verklig segling, dessutom i sällskap av en havsörn.

Den 16 oktober talade Margareta Sanner, associerad forskare vid Institutionen för folkhälso- och vårdvetenskap, Uppsala universitet, docent i samhällsmedicin och leg psykolog, om sin forskning i transplantationspsykologi. I transplantationsverksamhet ställs många emotionellt och etiskt laddade frågor om mänsklig identitet, om hur döden definieras, om organdonation och andra frågor med ett givet intresse för psykologer.

"Varför metod och statistik?" Det var titeln på **seminariet den 14 november med Ebba Elwin**. Hon är fil dr och universitetslektor vid Institutionen för psykologi, Uppsala. Hon tilldelades pedagogiska priset 2012 och berättade om hur hennes tjänst innebar att introducera nya grupper av psykologstuderande i vetenskaplig metodik och göra statistik intressant och angelägen.

Jullunchen den 11 december utformades som knyt hemma hos Anita Olsson och följde upp traditionen från Gunvor Ångfors. Gamla bekanta visor li-

kaväl som nyskrivna tonade fram runt julbordet.

Aktiviteterna har under året vanligen lockat mellan 10 och 15 deltagare.

Under året har en grupp intresserade samlats för en **fortsättningskurs i fotografering** och bildkomposition under ledning av Hans-Olof Lisper.

Seniormedlemmar deltog för föreningens räkning i **Psykologdagen** i Uppsala i april samt i **kompetensdagarna** för Psifos (Föreningen för psykologer i förskola och skola) i Uppsala i augusti.

Programkommittén har under året bestått av Inga Hedberg Sowa, Hans-Olof Lisper, Anita Olsson, Margareta Sanner och Hans Åberg.

*För programkommittén
Hans Åberg*

Södra regionen

Även under 2012 har vi strävat efter att få med de medlemmar som bor utanför Lund-Malmöområdet till våra möten. Vårt första möte på höstterminen förlades till Ljungby.

Vi har under de två senaste åren haft framlidne **John Wipps konst** som återkommande tema. Tack vare att en av våra medlemmar varit gift med honom har hon kunnat på ett synnerligen intressant och inkännande sätt förmedla till oss den skapande verksamhet som hennes man gestaltat. I höstas var det en stor retrospektiv utställning av hans konst just i Ljungby på Ljungbergsmuseet. Några medlemmar från Lund-Malmöområdet tog chansen att åka dit där vi träffade ett par kolleger som bor i Ljungby. Tyvärr lyckades vi inte intressera fler från Småland. Vi var där en vardag och några var upptagna med arbete, andra kanske drog sig för att komma på grund av krångliga resvägar och att man helt enkelt inte känner varandra.

I Lund-Malmö har vi de senaste åren fått nya medlemmar som tillsammans med våra tidigare tycks ha skapat en grupptillhörighet. Att medlemmarna börjar känna varandra märks genom de livliga diskussioner som ofta följer i samband med föredraget. Föreläsare och deras ämnen har naturligtvis också haft betydelse. Vi tror att detta sammantaget ha bidragit till att vi på våra

senaste möten haft minst 15 deltagare. Vår region har drygt 60 medlemmar.

Verksamheten som vi bedrivit har i huvudsak utgjorts av föreläsningar/diskussioner kring psykologens arbete eller kring forskningsprojekt.

Fyra av våra möten har varit förlagda till vårterminen och fyra till höstterminen.

Tre föreläsningar har presenterat föreläsarens forskningsverksamhet. Två har gett en aktuell bild av hur psykologerna använder sin kompetens i sitt dagliga arbete. Det de gjort kan sägas haft stor genomslagskraft vad gäller såväl arbetets organiserande som hur enskilda människor blivit hjälpta till ett bättre liv.

Av **docent och leg. psykolog Erwin Apitzsch** fick vi ta del av hur mental träning kan bli en väg till idrottslig framgång.

Professor em. i socialt arbete och **leg. psykolog Eric Olsson** tog upp sitt intresse för problemställningar kring hur psykologer väljer sitt handlande i olika situationer, dvs. "hur gör vi egentligen". Hans rubrik för föreläsningen var "Hur tänker vi professionella egentligen i mötet med klienter, patienter brukare etc.?"

Ända sedan 1972 har **fil. dr. i psykologi och professor i socialt arbete, Gunvor Andersson**, ägnat sig åt barn i samhällsvård. Hon har som psykolog arbetat med barnens och familjens problem samt med de tjänstemän som haft ansvar för dessa barn. Hon har forskat på hur dessa barn har det och också varit lärare samt i den rollen förmedlat unika kunskaper. Hon har utfört ett pionjärarbete, ty mycket lite var känt om dessa barn, när hon började utforska området.

Två kolleger har talat om sina verksamheter. **Leg. psykolog Elisabeth Almroth** delgav oss en bild av särskolan och dess elever. I sexton år har hon arbetat just inom detta fält, så vi fick lära oss mycket om hennes roll och hur det ser ut för barn med begåvningsmässig funktionsstörning.

Att som psykolog arbeta med organisation och ledarskap var ämnet för

Fortsättning nästa sida

Fortsättn.från föreg. sida

organisationskonsult, **leg. psykolog George Smidelik**. När han började konsult fick han oftast uppdragen från offentlig sektor. Under 90-talet började den växande IT-sektorn efterfråga honom. Nu har han alltmer uppdrag i stora företag med projekt och projektledningsuppdrag.

Man kan tolka det så att från att ha varit en lite udda fågel i vår Herreshage har det psykologiska uppdraget blivit alltmer accepterat och ses som en tillgång i arbetslivet i stort. Allmänheten börjar så småningom se att psykologisk kunskap inte endast behövs för de "sjuka".

Förutom utflykten till Ljungby, som hade en mer social karaktär har vi vid två tillfällen träffats för att umgås och ha trevligt tillsammans. Vårterminen avslutades med en **vårvandring genom Lund**. Vi startade på Skissernas museum och såg vilka verk av John Wipp, som fanns där. Promenaden gick vidare till Stadsparken och den väntande lunchen med uppehåll för att se på ytterligare ett par installationer av Wipp i offentliga miljöer.

Året avslutades med **sedvanlig jul-lunch**, som intogs på Ängslätts gård i Håslöv. Jan Lindström, präst och leg. psykoterapeut berättade om byn Chambon, vars innevärdare genom sin sammanhållning räddade tusentals människor i samband med andra världskriget. En hoppfull julberättelse om oegennyttia och mod.

Programkommittén har under året bestått av Ingrid Göransson, Anders

Hallborg, Anna Lindström Chylicki och Bertil Nordbeck.

*För programkommittén
Ingrid Göransson*

Västra regionen

Västra regionen har haft fem sammankomster under våren och fyra under hösten 2012. Årets möten inriktades till stor del på våra egna yrkeserfarenheter, då vi hade i tankarna att "skriva vår historia". Intresset var stort och vi hade vid varje sammankomst 10-20 deltagare, de flesta från Göteborg och dess närområde. Vi var många som kände igen oss i de vedermodor och beskrivningar som gavs.

Samtliga programpunkter har refererats i SeniorPsykologen.

Den 25 januari berättade psykolog och psykoterapeut Britt Knape om sin långa yrkeserfarenhet och sina reflexioner och minnen kring vuxenpsykiatri i Göteborg. Hon hade rubriken "Från klinisk psykolog till utvecklingsarbete inom sjukvården".

Den 29 februari samtalade vi om egna yrkeserfarenheter och hur vi skulle gå vidare med att skriva vår historia. Vi bildade smågrupper och mötet avslutades med att en mindre arbetsgrupp bildades som stöd för Kalju Planks tankar om att skriva sin historia som arbets- och organisationspsykolog.

Den 28 mars fick vi besök av psykolog och psykoterapeut Bengt Hedberg som berättade för oss om 40 års yrkeserfarenhet, dels 20 år inom offentlig vård, såväl vuxenpsykiatri som barn-

och ungdomspsykiatri, dels 20 år som privatpraktiserande.

Den 25 april föreläste prof. Anders Broberg på ett mycket informativt sätt om "Anknytningsteorin förr och nu". Anders Broberg hade varit hos oss tidigare och föreläst om samma ämnen nu önskades en uppdatering och fördjupning.

Sista sammankomsten före sommaren **den 30 maj** blev en mycket uppskattad **vårutflykt** till psykolog och psykoterapeut Britta Öbon Falkman, som bor året runt på Källö-Knippla, en ö i norra skärgården. Vi hade en trevlig samvaro, åt en god lunch och gjorde en rundvandring på ön innan vi tog vägfärjan hemåt igen.

Den 26 september hade vi fått smak på utflykter och for till Bohus-Malmö i norra skärgården, där psykolog och psykoterapeut Bengt Hedberg tog emot oss tillsammans med sin fru, sjuksköterska och psykoterapeut Eva Hedberg. Vi träffades i den gamla prästgården. Eva, som arbetat mycket med textila bilder visade en del av sina alster och berättade om dem.

Bengt berättade om sitt arbete med ett bokmanuskript "Vad har du varit med om" och anknöt i sina teoretiska reflexioner till både Marilyn Monroe och Anders B Breivik.

Efter en god lunch tog vi en promenad över ön till havet innan vi återvände med vägfärja.

Den 31 oktober berättade fil. dr., psykolog och psykoterapeut Solveig Olausson om sin doktorsavhandling

*Du har väl inte
glömt att betala
medlemsavgiften,
100 kr?*

*Seniorpsykologernas
plusgiro är 434 0151-2*

”Kvinnor med substansmissbruk och psykisk ohälsa”. Hon redogjorde inte enbart för sin avhandling utan talade också om sina erfarenheter från arbets-situationen vid beroendekliniken i Göteborg.

Den 28 november kom med. dr. psykolog Sara Thomée och berättade om sin doktorsavhandling med rubriken ICT (dator och mobilanvändning) och psykisk hälsa hos unga vuxna.

Den 12 december träffades vi för gemensam jullunch på villa Odinslund i Göteborg. Det var en råkall dag men maten var god och samvaron var varm.

Programkommittén har under året bestått av Allan Bergman, Anita Berntsson, Ulla Davidsson, Gerty Fredriksson och Torbjörn Stockfelt.

*För programkommittén
Gerty Fredriksson*

Östra regionen

Vårterminens första träff samlade många på nyöppnade **Sven-Harrys konstmuseum** i Vasaparken. Sven-Harry Karlsson är en byggmästare med stort konstintresse och han har valt att placera sin förmögenhet i konst och detta stora hus som uppförts i hans egen regi. Översta våningen är en kopia av bottenvåningen i den herrgård, där han bodde i många år och där ett urval av hans konst visas. Övriga våningar består av lägenheter där en bebos av honom själv samt salar för konstutställningar. Huset invigdes i dec 2011 och de första utställda konstnärerna var Torsten Andersson och Kristina Eriksson, ett par som bott tillsammans och influerat varandra i sitt skapande.

I februari berättade **Sonja Levander-Lönnberg om Symboldrama**, som hon arbetat med sedan 80-talet. Metoden introducerades på 50-talet av den tyske psykiatern Hanscarl Leuner. Symboldramaföreningen i Sverige är vital med ett hundratal medlemmar. Sonja sammanfattade sitt anförande med att grunden är att människan är en drömmande individ och att vi ska använda våra känslor och fokusera på dem. Symboldrama är ett exempel på detta.

Om dyslexi och risk för framtida våld hos rättspsykiatriska patienter berättade

Heidi Selenius utifrån sin doktorsavhandling vid vårt marsmöte. Det är vanligt med dyslexi hos rättspsykiatriska patienter och de bör få hjälp med sina skriv- och läsproblem och sin aggressionsproblematik. Kombinationen ADHD och dyslexi är ej ovanlig. Bakomliggande miljö visar dock ingen skillnad mellan de med dyslexi och de utan. Våld, fientlighet och aggressivitet var vanligare i dyslexigruppen. Dock ej verbalt våld.

Heidi betonade hur viktigt det är att dyslektiker fångas upp tidigt för att motverka dåligt självförtroende och dålig motivation för läsande och skrivande. Hon har funnit att i skolan är äldre pedagoger de bästa att arbeta med barnen.

Kristina Hillgren gav oss på aprilmötet en skildring om **”Att vara psykolog på Kuba”**. Hon kom med i ett brett projekt **”Problem utan gränser”**. Detta väckte en idé att bilda en psykologbrigad som skulle fara till Kuba och informera om HIV och AIDS. Nio personer reste på egen bekostnad år 2001 och medverkade på en psykologkongress med föreläsningar, vilket gjorde succé. Kristina talade om drogproblematik. Sommaren 2011 reste den svenska gruppen åter till Kuba, denna gång för att tala om sexköpslagen.

I maj åkte vi båt till Birka på Björkö i Mälaren. Solen strålade. En ung arkeolog guidade oss och lärde oss mycket om vikingatid och Birkas storhet under slutet av 700-talet till slutet av 900-talet som handelssentrum. Alla byggnader är nu sedan länge borta men man har sedan 2006 börjat med en rekonstruktion av bostads- och hantverkshus.

Höstterminen inleddes liksom vårterminen med ett besök på ett nytt konstgalleri. Denna gång **Artipelag ute på Värmdö**. Björn Jakobson, grundare av företaget Babybjörn har där förverkligat sitt eget konst- och naturintresse genom skapandet av denna byggnad ritad av Johan Nyrén. Bara byggnaden och skärgårdsmiljön omkring är värt ett besök. Två utställningar fanns att bese: **”Platsens själ”**, där man inbjudit konstnärer att kommentera arkitekturen, platsen och na-

turen. Både äldre och nyare konstverk hade valts ut. Den andra utställningen bestod av fotografier av den tyska konstnären Candida Höfner. Se mer utförligt reportage i Seniorpsykologen.

Vid årsmötet 2012 i Uppsala talade **Margareta Sanner**. Vi liksom Norra regionen ville höra mer om hennes forskningsprojekt **”Reservdelsmänniskan, psykologi och etik i transplantationsverksamhet”** och bjöd in Margareta till vårt oktobermöte. Det blev en livlig diskussion om organdonationer och behovet därav, liksom psykologin runt dem.

I november talade Ingela Palmer om **”Skolan dess organisation och den nya skollagen”**. Bl.a. nämns i den att det ska finnas tillgång till psykolog men vad tillgång är synes oklart. Det finns nationella riktlinjer för läkare och skolsjuksköterskor men ej för psykologer. Elevvården har bytt namn till Elevhälsan där psykologer bör ha ett särskilt ansvar. Ingela är trots allt positiv till utvecklingen för psykologer i skolan.

Jullunchen i december avåts som vanligt under Margaretha Holmgrens beskydd i Kajutan i Hammarby sjöstad under mycket glada former.

Programkommittén har under året bestått av Agneta Zotterman-Molin, Brita Tiberg, Ulla-Britt Selander och Birgit Lundin.

*För programkommittén
Agneta Zotterman-Molin*

Stockholm den 15 mars 2013

*Brita Tiberg
Ulla-Britt Selander
Gerty Fredriksson
Ann-Marie Frisendahl
Ingrid Göransson
Hans-Olof Lisper
Agneta Zotterman-Molin*

Vårt yrkes liv

Sedan en tid tillbaka är många av oss äldre psykologer sysselsatta med att samla och skriva ner våra mångåriga erfarenheter av psykologiskt arbete. Syftet är att fånga upp och bevara vår arbetshistoria inom psykologyrkets olika områden. Förhoppningen är att så småningom kunna presentera allt inkommet material i bokform.

SeniorPsykologen kommer under ovanstående rubrik att presentera sammanfattningar eller avsnitt från dessa berättelser. Först ut är Birgitta Svanberg och Ulla-Britt Selander med rapport från Arbetsmarknadsverket följt av Barbro Goldinger som berättar från skolans värld.

Psykolog i arbetsmarknadsverket på 1900-talet

Arbetspsykologin har sin grund i den industriella utvecklingen runt sekelskiftet, som medförde behov av förfinade metoder vid urval och rekrytering. Men det var framförallt under andra världskriget som behovet av ”rätt man till rätt plats” drev på utvecklingen av begåvningsstest.

Förändringar inom arbetslivet efter kriget innebar att nya verksamheter växte fram, nya yrken kom till och gamla försvann. Centrala omskolningskurser anordnades av Skolöverstyrelsen och Arbetsmarknadsstyrelsen. I samband med en utbyggnad av yrkesvägledningen några år in på 40-talet betonades också vikten av psykologisk anlagsdiagnostisering. De arbetspsykologiska instituten växte fram först på universitetsorterna och senare på flera orter över landet. Här bedrevs fram till 1979 praktisk konsultativ verksamhet inom yrkesvägledning och personalrekrytering samt forskning och praktisk metodutveckling. Arbetsförmedlingen var den viktigaste uppdragsgivaren och under många år var individuella utredningar, s.k. anlagsundersökningar, hörnstenen i psykologens uppgifter.

Teoretisk och praktisk prao

Under femtio- och sextiotalen genomfördes anlagsundersökningen under två dagar och var en expertutredning. Personen, då kallad klient, fick genomgå ett omfattande batteri av teoretiska begåvningsstest och praktiska prov. Psykologen intervjuade klienten, gjorde tolkningar och bedömningar och sammanställde all information i ett utlåtande på 4–7 sidor. Psykologen fick inte själv visa resultaten för klienten. Utlåtandet skickades till experter – yrkesvägledare/arbetsvårdare – på

Arbetsförmedlingen som efter att ha genomgått speciell utbildning hade ansvar för att delge resultatet.

I början av sjuttioalet växte en utveckling fram där individens rätt till deltagande och eget ansvar för sin situation lyftes fram. Tidsandan ifrågasatte experters rätt att stå oemotsagda. Klienten blev kund och förväntades ta en mer aktiv roll och dra egna slutsatser. Begreppet ”psykosocial arbetsmiljö” infördes och möjligheterna till utveckling i arbetet bli allt viktigare. På sjuttioalet blev psykologutbildningen fem-årig och psykologexamen infördes, vilket säkert också bidrog till att stimulera utvecklingen. Efter 1980 krävdes psykologlegitimation för psykologtjänst i Arbetsmarknadsverket.

Det dynamiska sjuttioalet

Sjuttioalet blev en dynamisk utvecklingsperiod inom det arbetspsykologiska området och psykologerna var i hög grad drivande i dessa utvecklingsprocesser. Anlagsundersökningen utvecklades till att bli ett instrument för karriärutveckling på kort och lång sikt. Den aktiverande pedagogiken, vann starkt gehör. Denna metodik innebär att de arbetssökande med stöd av pedagogiska uppgifter deltar mer aktivt i yrkesvalsprocessen. Nu introducerades också vägledning i grupp som komplement till enskild vägledning. Pedagogiskt aktiverande uppgifter utvecklades av psykologerna och metodiken introducerades på Arbetsförmedlingen (Af).

Jourtjänst för psykologer

Under sjuttioalet fördjupades samarbetet mellan psykologerna och arbetsförmedlarna. På Af infördes s.k.

jourtjänstgöring för psykologer. Jourtjänstgöringen var knuten till ett visst Af-kontor och fanns till hands på kontoret en fast tid per vecka för att ha egna samtal med arbetssökande eller vara rådgivande konsult till arbetsförmedlaren i olika ärenden. För arbetssökande med mer omfattande behov av vägledning och stöd drevs under denna tid ALU-kurser (Arbetsliv och utbildning) i nära samarbete mellan Skolöverstyrelsen och Arbetsmarknadsverket. Psykologerna deltog med anlagsundersökningar och andra vägledningsinsatser enskilt eller i grupp, vilka sedan följdes av praktikperioder på ett par veckor.

I slutet av sjuttioalet deltog många olika intressenter – landsting, kommuner, privata företag – i arbetsmarknadspolitiska insatser för personer med olika arbetshinder. För att dessa resurser och kunskaper bättre skulle tillvaratas tillsattes en utredning om rehabiliteringsinsatser. I december 1979 presenterades riktlinjer för hur dessa olika verksamheter skulle samordnas i Arbetsmarknadsinstitut (Ami) under Arbetsmarknadsstyrelsens huvudmannaskap.

Breddning och fördjupning av psykologrollen

Rollen som arbetspsykolog har genomgått en påtaglig breddning och fördjupning under de år som Ami-organisationen var en viktig part i arbetsmarknadspolitiken. Det arbete som Ami-psykologerna utförde kunde beskrivas i sex olika funktioner: vägledare, utredare, konsult, utbildare, metodutvecklare och terapeut.

På åttiotalet genomfördes inom Ami omfattande metodutveckling, där psy-

kologer hade en mycket aktiv och drivande roll. Siktet var rehabilitering samt utveckling av stödsatser i arbetet på Af. Bl.a. förändrades anlagsundersökningen, som nu bytte namn till APU, arbetspsykologisk utredning, vilket var en mer flexibel metodik. Specifika frågeställningen avgjorde hurvida test skulle användas och vilka test som var adekvata i situationen. RA-test (riktad APU) fokuserade på olika specifika utbildningar och var ett viktigt stöd inför val av bl.a. vissa tekniska yrkesutbildningar.

Utveckling av nya testmaterial

Utprövning av nya begåvningsstest, intressetest och personlighetsinventorier hade varit en naturlig del av utvecklingen under många år. På åttio- och nittioalet uppmärksammades alltmer neuropsykologi och dyslexi, kunskaper som var betydelsefulla i utbildnings och yrkesvalssammanhang. Vägledningen sökte varierade former för att möta olika behov, bl.a. lösningsfokuserad metodik, livsvägledning, intresse- och personlighetsformuläret "Vägvisaren". För arbete inom arbetsförmedlingen anammades från USA de s.k. jobbklubbarna vilka så småningom omvandlades till Jobbsökar-aktiviteter, anpassade för svenska förhållanden. Systematisk kartläggningsmetodik var en annan viktig metod som utvecklade arbetet både på Af och Ami. Så småningom började även datortestningar att förekomma på nittioalet.

Psykologerna hade också framträdande roller inom Arbetsmarknadsinstitutet med särskilda resurser (Ami-s). De var specialiserade på funktionshindren synskada, hörselskada, dövhet, samt intellektuellt, socialmedicinskt och psykiskt funktionshinder. Inom Arbetslivstjänster (ALT) arbetade psykologer och andra yrkesfunktioner intäktsfinansierat mot främst Försäkringskassan men även mot andra uppdragsgivare. Denna verksamhet initierades i slutet av nittioalet och 2006 upphörde ALT inom ramen för Arbetsmarknadsverket då man bildade aktiebolag med Samhall,

Flera organisatoriska förändringar pågick i början av 2000-talet. År 2008 upphörde Ami som egen organisation då specialistresurserna överfördes till Arbetsförmedlingen under namnet Af Rehabilitering.

Birgitta Svanberg och
Ulla-Britt Selander

Två utvecklingsmål för skolan

Skolan är idag en garantiplats för barn att få kamrater, Det ger mycket oro och stjär alldeles för mycket energi från lärandet, skriver Barbro Goldinger. Hon önskar att de positiva erfarenheter av det arbete hon var med om att genomföra på 70-talet skulle tas till vara i dagens skola.

Kan det som hände i skolan på sjuttioalet vara relevanta utvecklingsmål för skolan i dag, år 2013? Ja, svarar jag, och i den här artikeln har jag för avsikt att övertyga dig som läsare att visst är det så.

Sjuttioalet är ett förkättrat årtionde. *Flum. Vänster. Vi vill, vi kan, vi törs.* Så går associationerna. Men i skolans värld var det möjligheternas årtionde. Det var gruppen som gällde. Individens plats och möjligheter i gruppen.

Skolklassen är den grupp i skolan, som alltid har funnits och nog upplevs som självklar. Men vad har hänt med skolklassen? Inför den kommande valrörelsen talas det om mindre klasser, åtminstone på lågstadiet, men mindre än 25 elever kan en klass knappast bli, m.a.o. att delningstalet för en klass sätts vid 25. Något annat skulle kosta för mycket. Nej, det är mer fråga om en organisation av skolklassens inre liv. Där har utvecklingen stått stilla medan samhällsutvecklingen gjort en skolklass till något helt annat än den var för till exempel femtio år sedan.

Skolan är i dag en garantiplats för barn att få kamrater. Barn är i dag hänvisade till förskola, skola och fritidshem för ett liv utanför hemmet. Medan vi vuxna är inne i ett individtänkande – att varje barn skall nå skolans mål är barn inställda på att finnas med i en kamratgrupp. Dessa två mål måste förenas. Vad vi vuxna måste göra är att befria barn från att använda klassrumsgolvet som en arena för att försäkra sig om kamrater. Det ger mycket oro och stjär alldeles för mycket energi från lärandet och kan bli en grogrund för mobbning. I klassrummet skall varje barn vara ga-

ranterad en plats i en kamratgrupp. En liten tillhörighetsgrupp, som man får sig given, inte behöver välja. En grupp som varar så lång tid att en anknytningskänsla utvecklar sig. En grupp där deltagarna gott kan arbeta med olika saker men finnas tillsammans – höra ihop. Och där man får en chans att utveckla samtal om samlevnaden i gruppen med lärare, som kan leda sådana samtal. Trygghet och ett positivt klimat är en förutsättning för lärande.

Detta arbetade vi med och genomförde på sjuttioalet. Jag talar då om det skolområde, där jag arbetade som skolpsykolog – som en medarbetare i personalgruppen. Vi kallade grupperna för familjegrupper, men då det ordet ständigt krävde en förklaring ändrades namnet så småningom till tillhörighetsgrupper. Vi vann stor och viktig skolframgång. När de elever som börjat med dessa grupper år 1974 lämnade skolan nio år senare fanns ingen utslagning i form av särskild undervisning, anpassad studiegång eller skolgångsbefrielse. Alla elever lämnade grundskolan med fullständiga betyg. Ingen hade heller under de nio skolåren blivit avskild från sin klass och placerats i någon form av specialskola. Ändå hade tillhörighetsgrupperna funnits bara under de första tre – fyra skolåren, men så viktig är den första skoltiden. Vi hade också arbetat mycket medvetet med specialundervisningen, framför allt under de tidiga skolåren.

Sättet att ordna specialundervisningen var enklare på sjuttioalet än den är i dag, inte så omgärdad av beslut och diagnostiseringar. När specialklasserna vittrat sönder i början av sjuttioalet – skolmognadsklasser, hjälpklasser, läsklasser och obskliniker (jag talar fortfarande om det skolområde, där jag arbetade som skolpsykolog) kunde speciallärarna arbeta på ett friare sätt. Klasslärarna delades in i lag på tre till fyra stycken och i varje lag placerades en speciallärare. Specialläraren fanns med i dagligt samarbete med klass-

Fortsättning på sida 10

Två utvecklingsmål för skolan

lärarna från första skoldagen i första klass.

Övergången från förskolan hade vi lagt ner mycket arbete på. Klassläraren och specialläraren bedömde tillsammans vem som behövde speciallärarhjälp. Det var de fullt kapabla till och hjälpen kunde sättas in utan dröjsmål. Specialläraren arbetade som regel i klassrummet med de barn som behövde särskilt stöd men hade också ett eget klassrum. Dessa lag – klasslärarna och specialläraren – träffades som regel en gång i veckan i mitt samtalsrum tillsammans med mig. Vi pratade om barnen och rådbråkade våra hjärnor om hur man uppträder klokast i besvärliga situationer. Vi tyckte oss hitta lösningar, lärarna försökte praktisera våra förslag och efter en vecka kom vi kanske fram till nya funderingar. När tryggheten kommit till gruppen vågade lärarna också ta upp sina egna känslor. Ibland handlade det om

ilska, ibland om att vara misslyckad och dålig. När lärarna bad om tid för en sådan samtalsgrupp prioriterade jag den alltid, fullkomligt viss om att det var det bästa sättet för mig att använda min psykologtid. Jag nådde alla barn via deras lärare varje vecka och lärarna fick det stöd som lärare så väl behöver.

I dag ser specialundervisningen så annorlunda ut. Den omges av mer byråkrati. En klasslärare måste söka hos rektor om att få extra stöd för en elev. Rektor beslutar ofta tillsammans med elevhälsogruppen. Föräldrarna är naturligtvis vidtalade, men det var de också hos oss. En psykologisk utredning kan följa, ekonomiska resurser ur tilläggsbudgeten måste beviljas och hela förfarings sättet innebär en fördröjning. Ersätts speciallärare med pedagogiskt utbildade resurspersoner tar man för lätt på barnens behov.

Finland har under senare tid nått

stora pedagogiska framgångar men ”fram till 90-talets början talade knappast någon om Finland som ett speciellt intressant land i utbildningsfrågor utan snarare om Sverige” (Inger Enkvist i DN 6/4 2011). Sen dess har Finland gått om Sverige och ligger nu bland de främsta i världen. Mycket av Finlands framgångar ligger just i specialundervisningen. I de första årskurserna får ungefär 30 procent av eleverna i en klass specialundervisning för att sedan minska i högre åldrar. I Sverige ökar behovet av stödundervisning med stigande åldrar. Finland satsar särskilt på läs- skriv- och talundervisning, även matematik just i de tidiga åldrarna.

Kanske var 70-talets svenska skola med sina tillhörighetsgrupper och med den utformning som specialundervisningen hade en bättre skola än den vi har i dag.

Barbro Goldinger

Från Yrkesföreningarna

Fokus på bipolära syndrom

Sveriges Kliniska Psykologers Förening – SKPF hade studiedag i Stockholm i februari. Som representant för Seniorpsykologerna och själv medlem i SKPF hade jag möjlighet att delta i deras årliga studiedagar med titeln ”Diagnostik och behandling av bipolära syndrom – en viktig uppgift för kliniska psykologer”. Huvudföreläsare var leg psykolog Annika Sonnenstein med bakgrund både som kliniker och forskare inom olika områden av bipolär problematik, inte sällan i samspel med andra psykiska problem. Hennes huvudinriktning var KBT, och hon gav många exempel på klinisk tillämpning på patienter i behandling.

Med bipolära syndrom i fokus, var temata under dagarna diagnostik, samsjuklighet, farmakologisk behandling, ECT, arbetsallians och metodik utifrån MI (motiverande samtal), individuell och gruppbaserad behandling, psykopedagogiska interventioner, utvärdering och etiska dilemman. Föreläsningarna kompletterades med fyliga och instruktiva åhörarkopior. När vi dryga 30 studiedagsdeltagarna med

olika erfarenheter från öppen- och slutenvård fick pröva faktiska och fiktiva problem mot gammal och ny kunskap, fick vi självfallet nya vinklingar på gamla patientärenden och nytt engagemang i våra respektive arbetsuppgifter.

Många förändringar i den nya diagnosmanualen DSM-V

Sveriges Forensiska Psykologers Förening – SFPF hade studiedag i Stockholm i februari. Som representant för Seniorpsykologerna och även medlem i SFPF hade jag möjlighet att delta här också. Dagen handlade om diagnosmanualen DSM-V som under våren beräknas ersätta den gamla DSM-IV. Efter lansering i USA den 17 maj förväntas översättning till svenska, men rekommendationen var stark att sätta sig in i manualen redan nu.

Föreläsare var Åsa Eriksson, leg psykolog och med dr, som till vardags hade sin arbetsplats på Karolinska Institutet. Ett tjugotal deltagare från rättspsykiatri, kriminalvården och öppenvården med flera områden hade skäl att pröva vilka förändringar

i synsätt och tillämpningar som var att vänta. Åsa hade i sin position bl.a. varit aktiv i en av de internationella referensgrupper som omarbetningen av manualen hade omgett sig med. Hennes insyn i processen blev därför mycket intressant.

Exempel på frågeställningar var att manualen inte skulle vara känslig för bias p.g.a. kulturella skillnader, att förändrad syn på psykisk sjukdom och på friskt och sjukt över huvud taget skulle återspeglas i diagnosgrupper och begrepp, att genusaspekter skulle beaktas och att manualen skulle motsvara den globala användning som man syftade till. Studiedagens deltagare som till stora delar var mer eller mindre vana vid att använda DSM-IV fick själva pröva hur DSM-V hanterar och klassificerar olika begrepp och diagnoser. Spännande! Det hade man nästan inte kunnat tro!

Hans Åberg

Psykologi är det omöjligas konst

Så sammanfattar professor Torbjörn Stockfelt sin betraktelse som består av minnen från ungdomen och ovilligheten att studera. Han delar också med sig av sina tankar om kunskap, akademisk och vardaglig, och om hur man förvaltar sin livskunskap på bästa sätt. Och inte smiter från svårigheter.

Det har alltid varit svårt för mig med bundna studier. Det kom som ett tungt slag, när politikerna, just det året jag gick i klass sex och såg slutet, bestämde att folkskolan i Lit skulle bli sjuårig. Vi var många, goda vänner i skidbacken, på fotbollsplanen och dansbanorna och med mina uppgifter i stallet, ladugården, grishuset och skogen räckte inte tiden till mer. Skola behövde jag på inget vis. Och besvarades inte av funderingar om livet efter detta.

Realen per korrespondens

Just när sjuan var överkommen sålde Noréns Korrespondens Institut (NKI) och konkurrenten, Hermods, treåriga realexamenskurser till alla, som ville studera men inte bodde på ställen där det fanns läroverk. Min syster, som var yngre men klokare än jag, tog vara på möjligheten. Våra föräldrar övertalade mig att hänga med. Och i december 1946, om jag minns rätt, var jag redo för en veckas slutbetygsprov i den mytiska drömstaden Stockholm. Jag bestämde mig för att aldrig mer gå i skolan. Men man kan ju ta fel om både framtiden och sig själv.

Kunskap var viktigt för mina föräldrar

I synnerhet min mor tog för givet att studier var viktiga. I hennes ungdom var det bara få av böndernas och arbetarnas barn, som fortsatte efter folkskolan, men hon hade utbildats till något slags sjukskötersketjänst, som gjorde det möjligt för henne att arbeta i Stockholm, Strängnäs och andra ställen söderut. Hon läste massvis med böcker, lyssnade på radio och gick på föredrag och kurser.

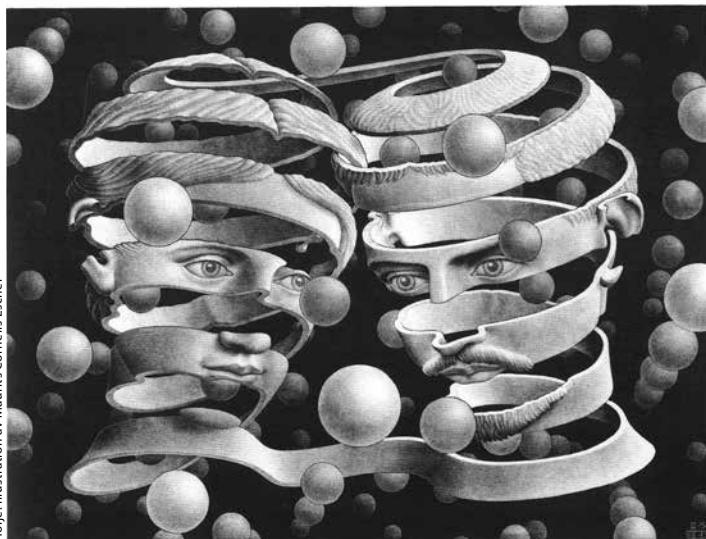
Min far gick utbildningar för jordbrukare, skogsägare och politiker. Utöver dem var hans starkaste intressen körsången, nykterhetsrörelsen och de nya sorternas bondekultur, som han tog till sig på samma sätt som det praktiska yrkeskunnandet, fast med större nöje. Båda två var engagerade i organisationer, som drev antinazistiska

verksamheter, min far bland annat därför att han hade judisk bakgrund och min mor bland annat, därför att hon var upp vuxen i Laxviken, en av de platser i Sverige, där gränsen mot Norge var/är ganska teoretisk. Kort sagt, mina föräldrar var typiska för de människor, som var med och byggde upp kunskapssamhället Sverige. Därför var det självklart för dem att deras barn skulle ta alla sina möjliga chanser att studera. Även den ovillige pojken.

Småland nästa!

Någon gång hösten 1947 berättade Ingvar, överlärarens son, att han skulle söka in på seminariet i Växjö. Han föreslog mig att följa med. Jag tyckte att jag hade nog med studier, men jag ville komma ut i världen och var litet nyfiken på Småland. En folkskollärare, som jag hade en inte helt negativ relation till, var därifrån och en av mina farbröder bodde i Forserum. Till detta kom sången om flickorna på lingonröda tuvor och villande mo. Känslorna för musik och sång har alltid dykt upp i någon form just när jag har försökt att bestämma över livet och det viktiga i det. Det gällde en tripp på ett par veckor. Icke kunde jag förutse, att den skulle bli livsavgörande.

Men jag råkade klara inträdesprövningarna bättre än några av de andra. När jag ringde till mina föräldrar för att säga, att jag inte hade kommit in, hade Ingvar redan ringt till sina föräldrar och berättat att jag hade gjort det. Jag kom inte på hur jag skulle prata mig ur situationen. Förresten var det

Höjle. Illustration av Maurits Cornelis Escher

Psykologer får, lika litet som andra yrkesverksamma, smita från något, bara därför att det är svårt att klara av det, menar Torbjörn Stockfeldt.

ju inte så dumt att bli kvar ett tag och kolla Växjö litet närmare. Jag kunde ju avbryta det hela när som helst.

Sluta eller gå ett extra år?

Under det första seminarieåret var mitt kunskapsintresse litet spritt. Växjö var förvirrande annorlunda än Lit, men det fanns sådant, som jag kände väl till och hade ett levande intresse för. Exempelvis flickorna och danserna, fotbollen, böckerna, filmerna och, ja, säg det. Det var oerhört mycket viktigare att tränga djupare in i denna del av livet, än till det, som lärarna på seminariet tog upp, något som medförde, att det inte blev mycken tid över för läxläsning, betygsskrivningar och liknande.

När året hade gått, hade jag kört på allt, utom svenska, gymnastik, sång och något annat, jag minns inte vad. Därför måste jag antingen sluta på seminariet eller gå om året och därmed öka studietiden till fem år. Detta gjorde att jag beslöt att sluta på en gång och gå ut i det verkliga livet och göra något roligt. Men, när jag kom hem, fann jag, att mina föräldrar tänkte annorlunda. De var klokare än jag, tyckte och trodde jag, och därför lydde

Fortsättning på sida 12

jag dem, när de sa, att jag skulle åka tillbaka till Växjö och gå om årskurs ett. Jag har därigenom blivit en av de mycket få femårsutbildade folkskollärarna i landet.

Nya erfarenheter av lärande

Eftersom jag mindes mycket av det, som hade stått på schemat under första året, blev det under detta, andra, år gott om tid att syssla med annat än skolan. Det blir ju inte likadana svårigheter, om man läser samma text flera gånger. För varje möte med kunskapen är ju unikt. Även inläring, som sker i något, som kan beskrivas som en upprepning, sker egentligen för första gången, för det tillkommer alltid något nytt. Delvis utifrån och alltid inifrån. Skillnaden mellan det förgångna och det, som just finns, är bara påhittad. Det är jag, som förändras och förändrar mina erfarenheter.

Jag bodde i närheten av seminariet och min värdinna visade sig ha ett öppet sinne. Hon bidrog till, att en av hennes vänner, som var lärarinna på seminariet, började komma till mitt rum, i början litet tveksamt, men sedan utan hämningar. Hennes förändring från att vara lärare till att vara sextörstande kvinna var inte oväntad för värdinnan, men för mig. Det var en av de första av de gångerna, som jag förstod, att lärare kan vara som vanliga människor, att var och en är sig själv, bara sig själv, och att kvinnor kan vara som karlar och karlar som kvinnor.

Påhittad verklighet

Jag fick även klart för mig att det inte går att ta verkligheten på gravallvar. Den är ju ett påhitt, hur verklig den än känns ibland. De där tankarna och läsningen av någon bok, jag kommer inte ihåg vilken, förde med sig en insikt om, att det är skillnad på det upplevda och det verkliga. Eller också började jag betvivla, att det verkligen finns något, som är verkligt. Om man nu inte inser och anser, att även det påhittade är verkligt, fast det kommer inifrån och inte från någon annanstans.

Över huvud taget är det märkligt, detta med undervisning. Det är svårt att tro, att alla, som sysslar med den konsten, verkligen tror på vad de säger. Ändå är det inte möjligt att fort-

sätta helhjärtat, om man inte tror på sig själv och på det, som man lär ut. Ännu värre måste det vara för politiker och andra, som i någon mening bestämmer över det kommande. De måste ha en särskild förmåga att se meningen i det, som de tänker och säger, trots att det är just de själva, som tänker och säger det. Eller också bryr de sig inte.

I samma situation är forskarna. För forskare är det ofta nödvändigt att strunta i skillnaderna mellan förr, nu, då och sen. Annars blir det bara nuet, som tas in i arbetet.

Tro och vetande

Vetande är mer prövbart än tro, men ändå vinner ofta tron över vetandet. Ofta, men inte alltid. Ibland är tron lika sann som vetandet. Undervisningen om sje-ljudet är ett exempel. Det är inte samma sje-ljud i Sveriges olika dialekter, men lärare tränar sina elever på att välja ”rätt”, oberoende av vad eleverna hör. Både lärarna och eleverna måste träna sig till att tro att skillnader, som egentligen inte finns, faktiskt finns.

Likartat är det i ämnen som psykologi, pedagogik, ekonomi, statskunskap och andra universitetsämnen om det som sker inne i människan men ingen annan stans. I dem måste och kan man använda preciserande beteckningar utan att ha preciserat vad ämnena är till för. För resten, det gäller all kunskap, för kunskapen finns bara hos dem, som tror att den finns.

För den, som skall studera på universitet, kan valet av ämne verka vara av största vikt. Och det har ofta betydelse när man kommer ut i arbetslivet. Men sambandet mellan det, som utbildningen sägs vara till för och det, som man faktiskt gör med den, är inte alltid så handfast. Sanningen är den, att i högutvecklade länder vet man inte riktigt varför, hur och till vad, man utbildas. Och det kan vara bra, för det, som finns under utbildningstiden, blir snabbt historia, medan det, som man lär sig vid sidan av, kan ha bestående och omfattande betydelse.

Själv har jag akademiska betyg i femton, tror jag, ämnen, men har betalats för att agera professor i flera andra, exempelvis arkitektur och ekonomi, som jag inte har tenterats på. För

att inte tala om allt det, som jag inte vet hur det kom in i huvudet på mig, men som jag har lärt mig att använda i många sammanhang. Och jag är inte ett särfall, utan en av alla.

Hur säga nej på ett konstruktivt sätt?

Som många med yrkesbeteckningen ”psykolog”, har jag ofta blivit ombedd att hjälpa medmänniskor med problem, som jag inte haft nog kunskaper för att ta mig an.

Vanligtvis har jag hittat något rimligt och accepterbart sätt att avböja. I andra fall har jag bett kollegor, som jag har känt förtroende för och som känt förtroende för mig om råd, eller helst, att själva ta över. Ungefär som man gör i många medicinska sammanhang.

Ofta har jag grunnat på om likheter i klienternas och mina egna erfarenheter har lurat oss att över- eller misstolka varandra. Ord kan vinna över prövat och hållbart vetande. Ibland har jag försökt svara upp mot formulerade krav mer som medmänniska än som psykolog, exempelvis därför att ett avböjande kan tolkas som känslolöshet eller visa på problem, som varken psykologen eller den sökande vill eller kan hantera. Ett stort antal gånger har det varit svårt att alls komma på hur det skulle gå till att säga nej eller ja på ett konstruktivt sätt.

Att inte smita från det svåra

Det är inte alltid, som det är lätt att avgöra sådant, som måste avgöras inom psykologin, men psykologer får, lika litet som andra yrkesverksamma, smita från något bara därför att det är svårt att klara av det. För just de svåraste besluten måste tas av dem som är kapabla att ta dem. Och kapabel kan och bör man anse sig vara om man vet eller tror att man har rätt sorts avsikter och kunskaper. Om inte är man en smitare. Och ofta är det inte så svårt som man befarar innan man har börjat ta itu med det, som man måste klara. Inte om man verkligen vill.

Psykologi är det omöjligas konst.

Torbjörn Stockfelt

Evolutionen som en bild för åldrandet

Hans-Olof Lisper avslutar nu sin genomgång med tankar och reflexioner av Bodil Jönssons bok "När horisonten flyttar sig – att bli gammal i en ny tid".

Först en övergripande reflektion: Vetenskap antas vila på kritiskt tänkande. Jag vill dock när jag tar del av Bodil Jönssons tankar begränsa det kritiska till den egna professionen. Jag tror mig kunna tänka kritiskt inom psykologi. Däremot kan jag sannerligen inte vara kritiskt nyskapande inom hennes område fysik. Efter att ha läst två tredjedelar av Bodil Jönssons *När horisonten flyttar sig. Att bli gammal i en ny tid* blir jag övertygad om att hennes tankar ligger mer inom psykologi än inom fysik. Hon tänker alltså i termer av psykologisk tid snarare än om tid i fysisk mening. Det betyder att vårt kritiska tänkande som psykologer kan tillämpas på hennes berättelser om tid. Trots att tid inte är något huvudsak för oss psykologer, blir det en fråga för vårt speciella kritiska tänkande.

Ej lätt att tänka fritt

Låt oss då se vad den sista tredjedelens första kapitel, *Sju tankeansatser*, innebär i detta avseende. I ett första avsnitt, *Till tankekraftens lov*, startar hon med:

Vi har i allt väsentligt lämnat en auktoritär kultur med anspråk på att kunna tala om för människorna hur det är. Det vi har fått i stället är vår samtids tankefrihet, ja *krav* på att vi skall kunna tänka själva.

Det fria tänkande är inte helt lätt säger Bodil, och jag vill mena att fritt tänkande till och med är omöjligt. Det vill säga det går inte att i någon total mening sätta sig över livets erfarenheter och bokliga inlärning. Bodil Jönsson vill också ge oss förslag på nya tankeansatser om just detta *att bli gammal i vår tid*. Det handlar då om att:

... vi inriktat oss på att hela tiden försöka *lära oss* och låta varje förändring finnas med som en förutsätt-

ning för nästa förändring. Ett sådant förhållningssätt behöver inte vara vare sig farligt, flummig eller ohållbart. Det är i själva verket just ett sådant som ligger till grund för både *evolutionen* och *immunförsvaret*, de två system som är de mest grundläggande för hela vår existens och som visat sig vara synnerligen hållbara.

Det intressanta här är att var och en av oss ska utifrån sin situation och historia kunna utföra det som tagit miljoner år både i fråga om evolution och immunförsvaret att utveckla. Det som få av oss förstår ska vi tillämpa i vårt eget liv, för att nå tankefrihet. Jag tror att det är det som Bodil Jönsson avser, men jag är allt annat än säker. Jag förstår inte riktigt vad hon menar med evolution och immunförsvaret som modell för våra erfarenheter i nutid.

Vår existens' fyra minnen

Bodil Jönsson menar sedan att det finns "fyra olika minnen som hjälper oss att klara vår existens". Dessa minnen är:

1. DNA-minnet av förfäders överlevnad, som finns i alla människor.
2. Immunsystemets minne, ett individuellt effektivt försvar mot olika sjukdomar.
3. Det vi vardagligt kallar minnet.
4. Ett kollektivt kulturellt minne.

Dessa minnen är utgångspunkt för *sju tankeansatser* avsedda för oss pensionärer. Den första av dessa är: *1. Nytt utgångsläge hela tiden*. Här bygger Bodil Jönsson på evolutionistiskt tänkande. En punkt tycks viktig: "Flera av våra evolutionära arv är därför inte särskilt praktiska – men de går bevisligen att leva med." Hon tar som exempel vår rygg gjord för fyrfotingar, vilket ger oss ryggproblem. Ser jag på

hundar, finns ju även där ryggproblem, men då kanske mer på grund av avel. Kan det här sägas vara en snabb "evolution", och då byggd på onaturligt urval?

Våga prova nya möjligheter

Nu vill Bodil Jönsson att vi ska inspireras av sättet att tänka om denna långa utveckling, även när det gäller ålderdom. Vi ska då:

Inte försöka rycka upp vare sig samhälle eller individer med rötterna utan försöka utveckla bådadera till att bli *mer lärande*. Våga släppa loss olika mutationer, våga prova nya möjligheter. Sverige är ett fantastiskt land för det.

Vad detta innebär i praktiken, och just för åldrandet begriper jag inte. Hon avslutar med:

Tar vi dem inte nu, blir det svårare sedan. Vi borde inte vara rädda för en ständig och fortgående förändring med dithörande lärande – men däremot *mycket* rädda för det alltför konserverande och stillastående när det gäller äldre människor.

Är stycket riktat till oss äldre, eller till personal inom omsorg om äldre? Utifrån citatet ser det ut att gälla personalutbildning. Och då vill jag lägga till att utvecklingen ska vara evidensbaserad. Historien visar nämligen att den evolutionära utvecklingen av omsorgen av äldre inte alltid leder rätt.

Oklar evolutionsdiskussion

I andra tankeansatsen, *2. Var och en åldras för sig*, fortsätter Bodil Jönsson med sin evolutionära bild och säger att:

Äldre utgör inte en *grupp* som utvecklas klumpvis och nu också förändras i klump utan är i stället i allra högsta grad individer. Och det är förändringarna i det individuella åldrandet som undan för undan leder till förändringar i hela gruppen äldre.

▶ Fortsättning nästa sida

Igen räcker inte min förståelse! Jag ser yttre faktorer, som tillgång till näring och bättre sjukvård, som viktiga faktorer. Vad som förvillar är hennes inledande knytning till evolutionen. Jag tvekar dock när hon i sista stycket igen knyter an till evolution.

För närvarande finns det många samspelande evolutioner mellan äldre människor och deras nära omgivning. Det visar sig bland annat i att det inte är detsamma att bli gammal på landet som att bli gammal i tätort.

Men det är väl fel att använda termen evolution? Jag får en känsla av att Bodil Jönsson här misssar den för oss psykologer väl förankrade bilden av arv och miljö. Men hennes beskrivning kanske tar upp evolution i en annan mening här, än tidigare. Igen vill jag gå tillbaka till hundrasers förfall genom olycklig premiering, men har svårt att se samma modell för åldringar. Jag kan också på lång sikt, över ett antal 100 generationer (jag gissar) se den effekt på åldringar som Bodil Jönsson ser över några få generationer. Jag är inte ens säker på om hon faktiskt menar vår generation. Det skulle i så fall vara fråga om idéernas ständiga evolution, mot ökad kunskap.

Vad berättar DNA?

Jag hoppar sedan till den femte tankeansatsen; *Att förstå inifrån*. Här resonerar hon om helhet och delar i vår värld och finner att vi ska utgå från helheter. Så till exempel:

Egentligen går det aldrig att förstå utifrån och in, utifrån mätetal och det ur sitt sammanhang abstraherade. Hur väl man exempelvis kan läsa av ett befruktat äggs DNA, kan man ändå inte förutsäga vad det kommer att bli för en individ – enda möjligheten att få vet det är att låta ägget utvecklas och individen födas och växa upp.

Vad hon säger är sant, men vad vill hon säga med detta? Det kanske inte ens är sant – jag vet nämligen inte tillräckligt om arvet för att veta om vi utifrån DNA kan tala om vilken ras kycklingen tillhör och om det blir en höna eller en tupp. Definitivt tycker jag mig förstå att vi i DNA kan få kon-

takt med tidigare hönor och tuppar. Det skulle innebära att äggets DNA säger något om den höna som i gestalt av kyckling pickar hål på det ägg som vi just tog DNA från. Hon ser istället en annan modell för kunskap:

En ofta förbisedd och oöverträffad metod att få veta något inifrån och ut är att man faktiskt kan fråga de berörda själva om deras levda liv. Sedan får man använda sina egna kunskapar, sin fantasi, sina erfarenheter och inte minst sina spegelneuroner för att sätta sig in i deras svar och fortsätta samtalet.

Och vad berättar spegelneuroner?

Vad hon här säger har förmodligen sina kulturella rötter i kvalitativ metod. Forskarna inom det området är dock mycket bättre än Bodil Jönsson att instruera hur man gör för att nå målet förståelse. Där ger man naturligtvis inga råd om spegelneuron. Kunskap om dessa har bara akademiskt intresse som förklaring till vissa fenomen. Att med hjälp av neuronstyrning öka förståelse ligger enligt min mening utanför våra möjligheter.

Hon för i nästa stycke över detta till hur man får kunskap från oss pensionärer. Detta ska gå genom att omvärlden ska:

... ställa oväntade och överraskande frågor, och vi äldre får försöka bli bättre på att svara och berätta, också om det som vi ännu inte har formulerat färdigt. Detta kräver i sin tur en stark ömsesidig nyfikenhet, en tillit och ett rikt mått av empati.

Hon avslutar avsnittet med ett bibelcitat. Hon vill att när det gäller förlåtelse ska vi byta ut:

förlåta människor eftersom de som det står där ”icke veta vad de göra”, skulle kunna bytas mot ”försök *förstå* oss, för annars kan du inte veta vad du skall göra”.

Jag tycker om formuleringen. För mig betyder det att jag är din miljö, och för att ta reda på hur jag ska bli bättre miljö, ska jag fråga dig om hur det jag gör fungerar. Alltså krävs en dialog.

Kräver åldrande anpassning?

Tankeansatserna är sju till antalet, men jag tar bara upp dessa tre. Jag har

samma sorts funderingar även när det gäller de övriga, men utrymmet räcker inte för att diskutera även dessa. Har du boken eller köper den kan du ju själv fundera kring hur väl Bodil Jönssons psykologi stämmer med din egen.

I sista kapitlet, *Summerat och framåt*, räcker enligt Jönsson en mening som sammanfattning:

vi har råkat ut för *ett kollektivt missförstånd* vad gäller åldrandet och ålderdomen. Många äldre människor försöker i dag alldeles i onödan att anpassa sig till att vara gamla – även om de inte känner sig så. Och samhällsprognoserna och samtalen går ... i samma riktning.

Är det så här? Jag känner mig inte hemma i vad hon säger. Det behövs därför referenser till forskning. Vilken anpassning till att vara gammal avser hon – och vad betyder att jag inte känner så?

I avsnittet Äldreforskningen och de berörda själva säger hon att det behövs forskning och menar att:

Om den nu skall kunna göra det också på äldreområdet, krävs det att äldre människor själva aktiverar sin inbyggda nyfikenhet och sin lust till att lära och bidra.

Här har Bodil Jönsson en enkel bild av samhällvetenskaplig forskning, både rörande mängd äldreforskning och om hur lätt det är att vara nyfiken. Enligt min mening är det svårare att här bidra än när det gäller naturvetenskaplig forskning. Den senare rör sig med detaljerat upplägg, där kontrollen över så kallade ovidkommande variabler är mycket självklar och enkel.

Jag menar alltså att Bodil Jönssons egen framställning av att bli gammal i en ny tid, i detta avseende brister. Det trots en gedigen karriär inom den egna naturvetenskapen, fysik. Exemplet Bodil Jönsson visar att det är möjligt att göra karriär som populärförfattare. Min genomgång av boken ger mig samtidigt känslan av att det inte är lika lätt att utan vetenskaplig omstampning göra karriär som åldringsforskare!

Hans-Olof Lisper

Rapporter från regionerna

Östra regionen

Frimureri i ståtliga salar

På Blasieholmen i Stockholm, alldeles bakom Grand Hotel ligger ett anonymt barockpalats, Bååthska palatset, målet för östra regionens januariträff. Det byggdes som privatbostad åt riksskattemästaren Seved Bååth men är idag stamhus för svenska Frimurarorden. Vi såg fram emot både en arkitektonisk upplevelse och att få en inblick i den hemliga Frimurarlogen. Vår guide, Tomas Risbecker gav oss båda delarna, dock mer knapphändigt om verksamheten.

Prakt och elegans

Bååthska palatset ritades av arkitekten Nicodemus Tessin och började byggas 1662. Palatset har två flyglar som inramar en förgård med järnstaket mot gatan. Huset har under århundradena genomgått ombyggnad och moderniseringar både utvändigt och invändigt. Det ser ganska blygsamt och tillbakadraget ut då man passerar på gatan men är desto praktfullare innanför portarna.

Tak med stjärnhimmel

På 1870-talet övertog Frimurarorden palatset och 1877 stod Riddarsalen klar vid invigningen. Det är en ståtlig, färgrik sal i nygotisk stil med mittskepp och sidoskepp och pelargångar. Takhöjden är 23 meter. Väggarna pryds av många hundra vapensköldar. Mer om dessa längre fram.

Johannessalen är en annan, minst lika pampig sal som utformats i nyanantik 1800-tals stil och har något av grekiskt tempel över sig. Taket välver sig som en öppning mot himlavalvet och är en bild av stjärnhimlen över Stockholm vid tiden för husets invigning.

Andra vackra rum är Kungarummet och Oscarssalen, det senare palatsets stora festsal. Det finns dessutom en stor bankettsal i jugendstil som invigdes av de olympiska fotbollslagen 1912 och numera är matsal.

Flera sällskapsrum med bekväma läderfåtöl-

Bild tagen olovandes inne i en av de heliga salarna, Tomas Risbecker berättade vad han hade tillstånd att berätta.

jer i engelsk herrklubsstil finns också för mer avspänd samvaro.

Hemligt, hemligt

Vi var förstås nyfikna på att få veta något om Frimurarorden och vad för slags aktiviteter man ägnar sig åt på sina möten i dessa vackra salar. Vår guide var mycket hemlighetsfull då det gällde att berätta om ritualer och innehåll i logemöten. Inte mer än att man leker, spelar rollspel i modern terminologi. Lite historik har jag fått genom att läsa vad Nationalencyklopedien berättar om frimurarna.

Fria murare

Ordet frimurare kommer från den högmedeltida avancerade kyrkobyggnadskonsten och byggarna av dessa kyrkor. De var skickliga arbetare som tack vare sina kunskaper inte var bundna till lokala gillen utan kunde flytta runt till de orter där de behövdes. De var "freemansions" – fria murare. Intill kyrkobygget uppfördes alltid en hydda där man kunde utföra finare stenarbeten och där man kunde träffas och umgås, en "lodge". Där förekom också utbildning och undervisning även i etiska och religiösa frågor, vilket gjorde att många icke yrkesverksamma drogs till dessa grupper. 1717 slogs fyra lokala loger samman och bildade en sk storloge (Grand lodge).

Frimureriet spreds snabbt över Eu-

ropa och kom till Sverige 1735 genom greve Axel Wrede-Sparre som blivit frimurare i Paris. Kung Karl XIII:e var den förste stormästaren och prins Bertil var den siste från kungshuset som var frimurare.

Utveckling i personlighet och moral

Vad fordras då för att bli frimurare? Man ska vara av manligt kön och kristen och det krävs rekommendationer av två faddrar dvs. medlemmar. Medlemskapet innebär en skola i personlighetsutveckling och i moral enligt stadgarna. Det handlar om egen utveckling enligt vår guide. Inga rätta svar, inga pekpinningar. "Man är ett sällskap där män träffas". Man uppför allegorier eller i modernt språk "rollspel" säger vår guide. Det finns frimurarloger i hela landet och man har samma ritualer i alla loger.

Hemliga grader

Ordern består av tio grader och man inträder i den första graden för att sedan avancera. Varje grad har ett speciellt innehåll som är hemligt. Man menar att om man var öppen om innehållet i de olika graderna skulle motivationen för att söka vidare saknas. De 10 graderna är uppdelade i Johannes-, Andreas- och Kapitelgraderna.

Vapensköldar

Då man avancerat till 8:e graden ska man utforma en egen vapensköld som ska spegla ens personlighet och motto. Till hjälp har man en heraldiker. Överst på skölden ska stå ett riddarnamn t.ex. "Riddare av förnöjsamhet" och ett motto syftande på ens yrkesverksamhet. Skölden kan sedan gå vidare till nya medlemmar av samma släkt.

Det finns en kvinnlig del av Frimurarlogen, den sk Marialogen med huvudsäte i Oslo och som startades efter andra världskriget.

För oss kvinnor blev det en intressant och givande dag med inblickar i denna hemliga manliga värld. Vi avslutade helt prosaiskt med ärtsoppa och pannkakor på närbelägen restaurang.

Birgit Lundin

Ensamma flyktingbarn ej alltid ensamma

Flyktingbarn som kommer ensam hit till vårt land skrivs ofta om i massmedia och väcker frågor och spekulationer. Vad händer med dem efter ankomsten hit och vart tar de vägen, de som spårlöst försvinner? Marie Hessle, fil. dr. i pedagogik och psykologi, har skrivit en doktorsavhandling om dessa barn med titeln "Ensamkommande men inte ensamma". Hon var vår gäst på vårt februarimöte och vi fick höra en intressant föreläsning som bl.a. berättade ut några av våra undringar.

Marie, som arbetar som psykolog för ensamkommande barn vid Valsta vårdcentral i Märsta, har arbetat med flyktingfamiljer i över tjugofem år. Först inom den statliga asylverksamheten och därefter i Stockholms läns landsting. Hennes avhandling var klar 2009.

Inte nytt med flyktingbarn

Hon berättar att det inte är något nytt att ensamkommande barn kommer till Sverige. Före 2:a världskriget skickades judiska barn hit och under kriget kom 70000 finska barn. Det finns forskning kring hur dessa barn har upplevt separationen från sina föräldrar och sin miljö och om vilka trauman vissa av barnen bär på. Även under Ungernkrisen kom barn hit, främst tonåringar. Här skapade man förutsättningar för att de skulle lära sig svenska och samtidigt kunna fortsätta sin utbildning.

I dagsläget är situationen annorlunda, säger Marie. Många ensamma barn är på drift i Europa, men när barn på flykt kommer hit fångas de upp av vårt asylsystem. Det finns tre grupper av barn som tas omhand, de som varit offer för trafficking, de som varit utsatta för olika former av deprivation och de rent asylsökande. Två tredjedelar av dem som kommer är pojkar. Alla barn får en "god man".

Många orsaker till flykt

Orsakerna till att de kommer är många, krig, politisk instabilitet, naturkatastrofer, rädsla för att rekryteras till armén, våld mot egna familjen, kriminalitet, sjukdom, fattigdom. Så fort det är krig i ett land, Asien eller

Psykolog Marie Hässle berättade om ensamkommande flyktingbarn.

Afrika så kommer barn därifrån t.ex. Irak, Afghanistan, Somalia och Mali. Just nu har strömmen av barn ökat. Från Afghanistan kom under ett år c:a 80000 ensamkommande barn. De har ofta varit på väg under lång tid, ibland över ett år. De kan tvingas arbeta under färden hit för att få ihop pengar för vidare transport. Smugglarna hotar barnen hela tiden och de är livrädda för att lämnas, inte komma fram. I Grekland fångas de ofta och kan utsättas för sexuella övergrepp, våld m.m.

Hur mår då barnen? Oftast är de friska, säger Marie, men har sömnproblem, koncentrationsproblem, psykosomatiska problem och lider av PTSD, ett syndrom där depression, aggressivitet och suicidtankar ingår.

Lärarstöd många gånger avgörande

Marie intervjuade hundra ensamkommande flyktingbarn 1996, ett material som hon fick möjlighet att återkomma till tio år senare och som utgör hennes doktorsavhandling. Den består av en kvantitativ och en kvalitativ del. 68 av de ursprungliga hundra barnen deltog i undersökningen. Djupintervjuer genomfördes med tjugo av dessa. De var nu unga vuxna, hade samtliga lyckats över förväntan och var oerhört tack-

samma mot Sverige för all hjälp de fått.

Flera av dem hade haft lärare i grundskolan och i gymnasiet som stöttat dem i att studera vilket betytt mycket. Hälften av dem hade kontakt och stöd från sin familj i hemlandet. De hade ett utstakat mål och förmedlade en positiv livskraft. I den andra gruppen fanns de som behövde stöd, vissa mycket, men sedan klarat sig bra.

Kulturmöten

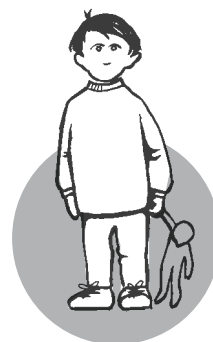
Marie talade om "kulturmöten". Positiva faktorer är kontakt med familjen var man än befinner sig, religiöst engagemang, resor till hemlandet, kontakt med landsmän i Sverige.

Bäst för de lite äldre barnen och tonåringar är att bo i gruppboende om detta är litet och väl fungerande. Helst enkönat och där landsmän finns. Att flytta till en svensk familj innebär oftast för stor kulturkrock är hennes erfarenhet. Man ska respektera barnets kultur, religion och språk och barnets behov av kontakt med sin familj och med landsmän här.

Marie menar att de barn som är hit-skickade för dyra pengar ej är i någon fara även om de försvinner. Det finns dolda nätverk som tar hand om dem. Trafficking kan ändå förekomma eftersom det finns verksamheter vid sidan av asylsystemet där barn kan råka riktigt illa ut.

Vill du läsa Marie Hessles doktorsavhandling "Ensamkommande men ej ensamma" finns den på nätet på adressen: www.sub.su.se

Birgit Lundin

Julen – hoppets högtid?

När vi i programgruppen för Södra regionen planerade för höstens program kände vi inför julen ett behov av något som kunde lyfta oss bl.a. ur den sorg som följt på de olika bakslagen i de arabiska ländernas demokratisträvanden. Möjligheten dök upp att få Jan Lindström, präst och psykoterapeut att presentera en riktigt hoppfull berättelse för oss. Jan hade kommit i kontakt med en bok författad av Philip Hallie med titeln "Lest innocent Blood Be Shed", utgiven 1979.

Philip Hallie hade hamnat i djup nedstämdhet sedan han i sin forskning gått på djupet med existentiella frågor rörande godhet och ondska. Hans judiska bakgrund kom honom att känna nazisternas gärningar in på sitt eget skinn.

2012 har ju varit Rauol Wallenbergs år. I Sverige har många av oss fått tillbaka minnen från andra världskrigets slut och de fasor kriget och händelserna under kriget skapat. Detta pågår ju parallellt med fruktansvärda övergrepp

mot oskyldiga världen över. Så var är godheten, när oskyldiga barn slits sönder, unga kvinnor våldtas, hela familjer utplånas på det mest sveklösa vis. För Philip Hallie blev frågan om GODHET människor emellan brännande.

Som tur var fick Philip Hallie tag på dokument som på nytt gav honom hopp. Dokumenten och den insikt hans forskning gav honom om människors handlade kom honom att få tillbaka tron på att godhet finns och kan växa i gemenskap och tillit.

Jan Lindström gav oss en svindlande berättelse från andra världskriget, om hur tusentals människor kunnat räddas undan död och förintelse, när kärleksbudskapet får råda och tilliten till varandra hamnar i högsäte. Det är en berättelse vi gärna vill dela med oss till vänner och kollegor.

Här kommer hans gåva till oss under rubriken "En rättfärdig by".

Ingrid Göransson

En rättfärdig by

Begrepp som godhet och ondska har inte varit särskilt gångbara i miljöer präglade av psykologiska förhållnings-sätt i vår tid. Strävan att förstå snarare än etikettera har naturligen lett till undvikande av ett språk som kunde leda till moraliserande. Samtidigt har vårt samhälle varit präglad av ett sociologiskt synsätt, där fokus legat på hur människor präglats av sociala förhållanden. En människas attityder och karaktärsdrag har inte setts som särskilt intressanta i sig själva utan har setts som frukter av miljöpåverkan. Godhet och ondska har så blivit mer eller mindre irrelevanta begrepp. Detta har förmodligen varit på både gott och ont. På gott som en korrigerande av tidigare ensidigt moraliserande, på ont genom risken för en ny ensidighet!

För en amerikansk soldat, Philip Hallie, som deltog i framryckningen genom Frankrike efter invasionen i Normandie i juni 1944, kom frågan om människors godhet och ondska att ställa ofrånkomliga utmaningar. Som jude, även om han torde ha varit sekulariserad, hade han förmodligen en inriktning mot existentiell problematik redan innan. Nu drevs han att ta itu med frågorna på allvar – så småningom på akademisk nivå. Han har berättat hur studiet av dokument om nazisternas gärningar, t.ex. om grymma medicinska experiment på barn, hotade att

beröva honom hans tro på människorna och därmed hans livsmod. Han kom till insikten, att om han en dag skulle kunna se sina barn i ögonen, så måste han stå för att godhet finns.

I den tunga sinnesstämning som hans forskning hade lett honom in i, kom han en dag över ett dokument på tolv sidor om en by i Frankrike, i Cevennerna i Centralmassivet, som hette Le Chambon sur Lignon. Denna by, som kom att ligga i den s.k. Fria zonen och lyda under regeringen i Vichy, räddade judar och andra förföljda undan nazisterna. Antalet har uppskattats till minst 2 500. Han greps av skildringen och bestämde sig för att ta reda på mer. Någon ytterligare litteratur fanns inte, så han bestämde sig för att resa till platsen och utforska så mycket som möjligt, framför allt genom intervjuer av kvarlevande. Resultatet blev en bok, "Lest Innocent Blood Be Shed", utgiven 1979.

I Jerusalem finns, som bekant, ett center för bevarandet av minnet av förintelsens offer, Yad Vashem. Där finns en park, där planterade träd och minnesplattor erinrar om icke-judar som riskerat sina liv för att rädda judar. Dessa personer betecknas som "rättfärdiga bland folket". Utmärkelsen gäller i regel individer, men när det gäller denna by, så har inte bara vissa av ledarna utan också byn själv fått ut-

märkelsen.

Hur kan en hel by fungera uthålligt i fyra–fem år med att gömma, härbärga och slussa vidare människor utan att en enda invånare sviker genom att förråda verksamheten eller ens säga nej till att ställa upp? Grymma hämndaktioner mot hela byar förekom på många håll, men man tog riskerna utan att tveka. Philip Hallie prövar olika förklaringar. En viktig omständighet var att Le Chambon var en hugenottby, befolkad av protestanter alltsedan reformationstiden. Byn trakasserades under långa tider av den katolska överheten, varför där fanns en tradition att hålla ihop mot tryck utifrån och visa varandra obrottslig lojalitet. År 1598 inträdde en period av lättnad genom att byn formellt fick status av "fristad" för hugenotterna undan förföljelserna. Nu ville man alltså på nytt, att byn skulle vara en fristad, denna gång för den egna tidens utsatta. Termen är hämtad från Gamla testamentet, 5 Mos. 19:10, där det förordnas om fristäder för oskyldigt förföljda "så att inte oskyldigt blod flyter". Där finns alltså förklaringen till bokens titel "Lest Innocent Blood Be Shed".

Det var många som gjorde modiga, hängivna, uthålliga insatser. Men na-

Fortsättning nästa sida

turligtvis var det några som var särskilt drivande och ansvarstagande. Den protestantiska församlingen, som den stora majoriteten av invånarna tillhörde, utgjorde stomme rent organisatoriskt. "Le pasteur", kyrkoherden, hette André Trocmé, och han var en av eldsjälarna – jämte sin italienska hustru, prästkollegan Édouard Theis, också med hustru, och flera andra. André Trocmé växte upp i nordvästra Frankrike och fick under sina tidiga tonår under första världskriget upplevelser av krigets absoluta vidrigghet som gjorde honom till radikalpacifist för resten av livet. Den hållningen fick han sin omgivning att dela, och det var naturligtvis en viktig förutsättning för att nazisterna aldrig provocerades till vedergällningsaktioner.

Så några händelser och omständigheter som kanske kan vara belysande för hela skeendet. Församlingsverksamheten var redan före kriget organiserad i tretton grupper med var sin ledare, "responsable". Dessa grupper fick nu en dubbel funktion, dels som bibelstudiegrupp etc., dels som aktionsgrupp. André Trocmé träffade dessa responsables

både i grupp och enskilt. Han ensam hade överblicken – övriga skulle inte ha några "onödiga" kunskaper, om de skulle utsättas för förhör.

Verksamheten blev omfattande. I Le Chambon bodde under kriget cirka 3300 människor. 500 till 600 av dem var utifrån kommande flyktingar, av vilka de flesta snart strömmade vidare och följdes av nya. Det ställde stora krav på finansiering. Den åstadkoms till stor del genom att Trocmé kontaktade amerikanska kväkare i Marseille, som under lång tid lämnade avsevärda bidrag.

Som nämnts låg byn i Fria zonen och lydde under Vichyregeringen. Dess polis hade till uppgift att hindra hjälpen till flyktingar. En gång på sensommaren 1942 gjorde den ett stort tillslag för att fånga och transportera bort så många som möjligt av de judar som de visste fanns i trakten. Man körde fram med ett antal bussar. Poliserna spred sig över byn och började söka. Man fick tag i en person – resten hade varnats i tid via budkedjor och gömt sig långt ute i periferin.

Ett intressant tema i framställning-

en gäller hur etik och moral var grundade hos de här människorna. Vilken roll spelade gudstron, den vertikala dimensionen, om man så vill, och vilken roll spelade den spontana impulsen att hjälpa som väcktes i mötet med utsatta människor – den horisontella dimensionen. Exempel ges på båda alternativen. Författarens slutsats förtjänar att citeras: För mig är min upplevelse av hur oändligt dyrbart och värdefullt ett människoliv är detsamma som min upplevelse av Gud!

Vad gör, att vi tycks ha ett behov av att ständigt på nytt sysselsätta oss med andra världskrigets händelser? Kan ett skäl vara att vi har ett behov att tydligare se förhållandet mellan ondska och godhet i en situation där vi ofta har svårt att se vad vi skulle behöva avgränsa oss mot och vad vi vill engagera oss för? För mig skulle det kunna vara en förklaring bland många möjliga.

*Jan Lindström,
präst och leg. psykoterapeut*

(Philip Hallie's bok går att hitta på nätet.)

Att arbeta som psykolog i primärvården

Södra regionens första sammankomst 2013 hade samlat bortåt 20 deltagare som lyssnade till psykolog Eva Carlsons erfarenheter av sitt arbete psykolog inom primärvården.

Eva hade arbetat många år som psykolog i psykiatrin när hon upplevde att detta arbete blev mer begränsat och gav mindre utrymme för behandling. Hon sökte och fick tjänst på en vårdcentral (VC) i Lomma. Lomma har ca 22 000 invånare och vårdcentralen har ca 10 000 listade patienter. Vårdcentralen är väl bemannad med läkare, sjuksköterskor, undersköterskor, sjukgymnaster, psykologer och sekreterare. Det finns tillgång till dietist och arbetsterapeut. Psykologbemanningen utgörs av 0,75 fast tjänst och 0,5 tjänst vikariat. Vikarien har tidigare gjort sin PTP-tjänst under ett år. På vårdcentralen finns också BVC och mödravårdscentral.

Det var en positiv upplevelse för Eva att komma till denna VC. Man hade önskat och valt att få en psykolog,

Först gällde det att få en överblick över vilka behov som fanns, vilka söker denna VC. Tillgängligheten är viktig för alla vuxna och äldre. Det är viktigt att inte skapa en psykoterapimottagning med väntetider.

Många problem av psykisk art

Vilka problem har de patienter som Eva möter i sitt arbete? Det är mycket stress från jobb och livssituation. Det handlar om nedstämdhet; depression och sorg och krisreaktioner. De kan ha med livssituationen att göra t ex åldrande hos en anhörig. Eva har många anhörigkontakter och föräldrakontakter.

Bedömningar: Dessa ligger till grund för fortsatt arbete. I många fall räcker det med kortare insatser. Man behöver inte arbeta med att skapa en terapeutisk anknytning eller allians. Eva gör sina bedömningar utifrån patientens behov och personlighetsdrag.

På en VC möter man inte så tung ångest eller så mycket suicidrisker som

i psykiatrin.

I arbeten med barn- och ungdomar och unga vuxna finns ett etablerat samarbete med BVC, med skolhälsovården och en enhet för Unga Vuxna i Lund. Föräldrar får kontakt med VC.

Psykologens uppgifter

Det handlar om bedömningar och kortare psykoterapeutiska insatser. Inga utredningar, men enstaka statusskattningar och sammanfattningar av tidigare insatser inför remiss för utredning eller annan åtgärd.Handledningsuppgifter, inklusive PTP-handledning.

Eva betonar att det är viktigt att skapa kontinuitet och att vara tillgänglig i kontakten med patienterna. Psykologen skall delta i planerings- och utvecklingsarbete. Just nu är frågeställningen i detta arbete: Bättre vård för äldre.

Det är viktigt att skapa en mötesplats – seminarium – för psykologer i primärvården samt för läkare under utbildning. Eva är

Fortsättning från föregående sida

tacksam för och har stor nytta av sin långa erfarenhet inom psykiatrin och säger att i arbetet på en VC ger detta

en större trygghet.

Vi var alla upplyfta och tacksamma för Evas föredrag och glada över att

finna ett sant engagemang på ett ganska nytt och svårt arbetsfält.

Anders Hallborg

Rapport från regionerna/Västra

Intensivt dator- och mobilbruk riskerar ungas hälsa.

Vid Västra regionens sista seminarium hösten 2012 redogjorde Sara Thomée engagerat och intresseväckande för sin doktorsavhandling, som handlar om dator- och mobiltelefonanvändandets effekt på stress, sömnstörningar och depressionssymptom.

Bakgrunden till studierna i avhandlingen, som är fyra stycken, är den sedan 70-talet lavinartade ökningen i Sverige av informationsteknik både i arbete och privat. 2009 använder 70 procent av den yrkesarbetande svensken dator i jobbet. 91 procent av åldersgruppen 16-74 har tillgång till internet hemma och nästan 88 procent använder internet regelbundet. Unga vuxna i åldern 15-24 år har ökat sitt internetbruk från 38 minuter 1998 till 167 minuter per dag 2010. Detta innebär att de sitter vid datorn mer tid än de spenderar framför teven.

År 2011 har nästan alla (97 procent) i befolkningen i åldern 16-75 år mobiltelefon och den ersätter alltmer den stationära telefonen. Omfattningen av telefontrafik tycks för närvarande konstant men en ökning av mobilanvändandet sker via SMS- och MMS-meddelanden. Mobilanvändandet gör också att vi är uppkopplade och nåba-

ra en allt större del av dygnet. Mobilen ger även till tillgång till nätet i allt fler sammanhang.

Ett stort skifte har skett i och med att ett ökande antal, främst unga i åldern 15-24 år (96 procent) använder sig av sociala medier som Facebook och Twitter

Skillnader i användandet av informationsteknik mellan könen är försumbar i yngre åldrar. Vanligare är dock att pojkar har egen dator och spelar datospel oftare än flickor.

Denna snabba förändring av IT-användandet, antas ha stor inverkan på våra liv och avhandlingen har som syfte att undersöka möjliga samband mellan IT-användning och psykisk hälsa.

Tre av studierna är longitudinella kohort-studier. Undersökningsgrupperna består av unga vuxna i åldrarna mellan 19 till 28 år. Material samlas in via kvalitativa intervjuer med få personer samt via data från frågeformulär med upp till 4163 personer. De första studiernas resultat används till modeller att utgå ifrån vid valet av vilka samband de fortsatta studierna skall undersöka.

De psykiska symptom man valde att studera är rapporterad stress, sömnstörningar och depressiva symptom i

relation till bruk av dator och mobiltelefon.

De huvudsakliga resultaten indikerar att intensivt användande av IT-teknik kan påverka den psykiska hälsan hos unga vuxna. Frekvent bruk av mobiler innebär en framtida risk för sömnsvårigheter för män och depressionssymptom för båda könen. Intensivt (ofta och utan avbrott) datoranvändande var en framtida riskfaktor för män gällande sömnstörningar, för kvinnor gällande stress, sömnstörningar samt depressionssymptom. Kombinerade man intensivt mobil- och datoranvändande förstärktes sambanden med symptom på psykisk ohälsa. Datorbruk nattetid inkräktar på nattsömn och det visade sig ha samband med flertalet hälsoaspekter i studierna. En slutsats som framförs i avhandlingen är, att eftersom IT-användandet är en ständigt ökande del av vårt vardagsliv och påverkar vår psykiska hälsa, bör ökade insatser göras för att vårt användande av dessa tekniker studeras och att användandet görs på ett mera skonsamt och mindre skadligt sätt.

Marianne Lindström

Sexualbrott mot barn

Anita Carlstedt var hos seniorpsykologerna och berättade utifrån sin doktorsavhandling om sexualbrott mot barn. I en undersökning i Västra Götaland under åren 93-97 fann hon att knappt hälften av alla dömda sexualbrott var brott mot minderåriga. Alla förövare utgjordes av män. Deras offer var i 85 procent flickor och i tolv procent pojkar och i tre procent båda könen. Penetration hade skett i 55 pro-

cent av brotten. Förövarna var bekanta med barnen i 72 procent av fallen och oftast släkt med barnet; 22 procent var fäder. Risk för att bli offer är fem på 1000 för flickor och åtta på 10 000 för pojkar. Man vet att de flesta offer är flickor mellan 8-11 år i hela världen. I Carlstedts studie av alla rättspsykiatriska undersökningar i hela riket under åren 93-97 fann hon att 19 procent av offren var under fem år, 56 procent

6-11 år och 66 procent 12-15 år.

I den senast nämnda studien undersökte hon förhållandet mellan pedofili enligt DSM-IV i förhållande till andra sjukdomsdiagnoser. Pedofili enligt DSM-IV är en vuxen människa som attraheras av eller har sexuell aktivitet med barn som inte kommit upp i puberteten. En person som själv är

Fortsättn på sid 21

Ungdomskriser start för ätstörningar?

Marianne Lindström gästade oss seniorpsykologer i Västra på vårt februarimöte och gav en rapp, koncis och synnerligen informativ resumé över sina erfarenheter av arbete med olika former av ätstörningar.

I mitten av nittioalet startade barn- och vuxenpsyki i Göteborg en gemensam mottagning för unga (upp till 25 års ålder) med olika ätstörningsområden. Efter en tid fick mottagningen tillgång till sex slutenvårdsplatser för ungdomar över 18 år samt ytterligare två mottagningar. Specialmottagningen medförde fokus på fördjupning och vidareutbildning inom ätstörningsområdet. Testandet och diagnosticerandet ökade i omfattning. Anorexi diagnostiserades vid en vikt av 85 procent av den gängse kroppsvikten. Dessa klienter är ofta oerhört rädda för att gå upp i vikt och inte rädda för det verkligen livsfarliga, nämligen svält. De har ofta störd kroppsupplevelse. Självkänslan är i denna grupp starkt kopplad till vikten.

Blanddiagnoser vanliga

Lindström redogjorde för tre diagnosgrupper; anorexi, bulimi och hetsättningsstörning.

Hälften av dem som har bulimi har också varit anorektiska. Flickor är överrepresenterade. Pojkar söker sällan för bulimi liksom det faktum att män söker överhuvudtaget inte ofta för ätstörningar. Praktiskt taget alla kvinnor har bantat.

Ofta inträder ätsvårigheter vid skiftet i livet. Således är både 14- och 18-åringar en stor grupp inom området. Familjebehandling för 14-åringar är framgångsrikt för nydebuterade. Komplicerat är att dessa patienter dels inte inser allvaret i situationen, dels att symtomen i sig är synnerligen graverande. Patientens motivation är avgörande om huruvida behandlingen kommer att bli framgångsrik eller ej.

Fokus är på symtom samt att motivera föräldrarna att "ta över" ansvaret för matlagningen. Ofta vill BUP

införa restriktioner, t.ex. att inte gå i skolan under den mest påfrestande fasen medan föräldrarna ofta ej ser skolstopp som relevant.

Symtomen i fokus

"Husgud" har varit Christopher Fairburn. Denne har framhållit att fokus skall vara på symtomen och ej på personlighetsförändringar. Överklassens barn är överrepresenterade. Sjukdomen finns i alla samhällsgrupper, men s.k. överklassföräldrar söker oftare vård. De sköter också sina kontakter. Få återbud. Det är dock en svår sjukdom – alla blir inte friska.

I en studie med bulimiska patienter införde man gruppterapi för att hinna med alla. I studien lottades patienter till antingen grupp eller individuell. Behandlingsplanen omfattade regelbunden behandling under en termin. Till skillnad från gängse BUP-behandlingar, var återbuden i denna studie få. Behandlingen omfattade i fas ett tio st KBT-behandlingar – manuellstyrd med hemuppgifter, samt i fas två 13 st individuella behandlingar med IPT samt ett uppföljningssamtal. IPT, interpersonell terapi har fokus på hanterandet av olika relationer i sin närmiljö. Metoden är utvecklad för behandling av depressioner. De allra flesta med bulimi-diagnos är också deprimerade. I ITP-terapi är det viktigt att få fram de utlösande faktorerna.

KBT-terapi gav snabbt resultat, medan det tog längre tid innan IPT så att säga "satte sig". Den individuella terapi kunde anpassas till patientens behov. Gruppssessionerna var strukturerade med vissa punkter som skulle gås igenom vid de olika träffarna. Målet var att den unge skulle få fler och andra verktyg att hantera livet på.

Bulimi en flicksjukdom

Orsakerna till bulimi är komplicerade. Bulimi har kallats ungflickssjukdom, elitistisk, och olika gruppfaktorer finns med i bilden. Samfaktorer, både individuellt och i familjen, är ofta de-

pression och tvångsmässighet. I familjerna kan dessutom ofta förekomma missbruk. Många gånger kan det vara s.k. barninriktade familjer som satsar mycket på sina barn och har stora förhoppningar på dem. Barnen kan ha en uppgift att förverkliga föräldrarnas strävan, drömmar. Självständighetssträvan kanske inte är det lättaste i dessa familjer.

Den unge kan då ta kontroll över det som går att ta kontroll över, t.ex. kroppen. Lyssnar då ej på kroppens behov av mat. Svälten påverkar psyket. Studier visar att dessa patienter ofta blir missmodiga, ängsliga, deprimerade, regelstyrda, tänker ofta på mat, sämre förmåga att koncentrera sig, frysning av känslolivet och isolering. Det sistnämnda symtomet är oftast det som gör att familjen söker hjälp. De unga har ofta i dessa lägen svårt för att ta in ny information och därmed svårt för att göra förändringar i livet.

Arbetsstrategier

Som behandlare arbetar man med att undanröja hinder för förändring, att lära ut copingstrategier, förändra tankemönster, att hantera symtom och att få patienten att acceptera sin kropp. Vårt västerländska kroppsideal med slankhet ställer till problem. När Anita Ekberg var miss Sverige vägde hon 20 kg mer än vad nuvarande miss Sverige väger.

Hinder för förändringar kan ofta vara ambivalens. Man vill bli frisk men ej på det sätt som teamet förordar. Den anorektiska önskedrömmen om en slank figur har fått starka positiva egenskaper. Utseendet spelar en allt större roll för unga människor i dagens samhälle. Forskning visar att det är synnerligen effektivt att arbeta med ungas självkänsla. Sjukdomsförloppet kan försiggå under flera år. Arbetet kräver av behandlarna kompetens, empati, engagemang och uthållighet.

Marianne Nilsson

Fortsättning Sexualbrott mot barn

adolescent anses vara pedofil om barnet hen attraheras av eller utnyttjar intimt är minst fem år yngre än personen själv. Av de 182 män hon undersökte fann hon att drygt hälften inte hade en pedofildiagnos. De andra hade en mer eller mindre säker pedofildiagnos. De som var pedofiler hade fler tidigare domar, hade fler pojkar som offer och var mindre berusade vid brottsögonblicket. Dessutom fann man ingen skillnad i psykisk hälsa. Studien förstärkte att psykiatriska sjukdomar var lika vanliga och lika allvarliga hos både pedofiler och icke pedofiler som begår sexualbrott mot barn. Pedofildiagnosen reflekterar inte psykiatrisk sårbarhet i allmänhet. Dessutom anser man att pedofildiagnosen är en osäker diagnos.

Anita Carlstedt studerade också återfallsfrekvensen i sina två undersökningsgrupper under tiden 1993–2008. Hon fann att tio procent av Västra Götalandsgruppen hade återfallit i sexbrott medan det var 14 procent av den rättspsykiatriska undersökningsgruppen från hela riket.

Som avslutning refererade hon Strindberg ur Tjänstekvinnans son. Jag gör likadant.

Härliga, sedliga institution, heliga familj
oantastliga gudomliga institution,
som skall uppfostra medborgare till
sanning och dygd.
Du dygdens påstådda hem,
där oskyldiga barn torteras till sin
första lögn,
där viljekraften smulas sönder av
despoti,
där självkänslan dödas av trång-
bodd egoism
Familj, du är alla sociala lasters
hem,
alla bekväma kvinnors försörjnings-
anstalt
familjeförsörjarens ankarsmedja
och barnets helvete.

Ulla Davidsson

Den existentiella psykologins historia

Västra regionen hade möte den 20 mars 2012 då fil.dr., psykolog och psykoterapeut Ted Schröder föreläste om en av den existentiella psykoterapins grundare, den schweiziske läkaren och psykoanalytikern Medard Boss.

Det gavs information om Sällskapet för existentiell Psykoterapi (SEPT) som bildats i början av 2000-talet.

Om man går in på nätet kan man få litteraturlista samt lista över auktoriserade existentiella psykoterapeuter

Ted Schröder hade med sig tre böcker: "Bara detta liv" av Dan Stiwne, förlag NoK; "Ompröva livet" med Dan Stiwne som redaktör, förlag studentlitteratur och Ted Schröders bok: "Det omedvetna".

Ted Schröder berättade om sin inspirationskälla Medard Boss. Enligt honom kan man inte dela upp människan som existerande i en yttre och en inre verklighet, utan dessa båda delar är starkt sammanflätade med varandra och i en ständig växelverkan. Således enligt Boss (och vad föreläsaren förmedlade i sitt föredrag) så existerar ingen uppdelning mellan subjektet och objektet. De flesta psykodynamiskt skolade psykoterapeuter har lärt sig om begreppen inre representationer av verkligheten åtskiljda från den yttre verkligheten, så detta delvis nya filosofiska perspektiv var uppfriskande och berikande att ta till sig. Ted betonade ett viktigt begrepp inom den existentiella psykoterapin, nämligen "Da-Sein" dvs. att vara som terapeut helt närvarande i nuet. I det terapeutiska mötet är subjektet i stark växelverkan med objektet.

I en senare del av sitt föredrag belyste Schröder begreppet projektion, dvs. då vi människor projicerar ut det smärtsamma och onda inom oss, som vi inte kan härbärgera utan har behov att lyfta ut i den yttre verkligheten mot andra personer eller mot ting i vår omgivning.

En grundtes i Boss tänkande är att i samspelet mellan människor sker följande:

Psykolog Ted Schröder

Vi möts av tilltal (från andra människor, intryck från naturen osv.) och andra människor responderar på detta tilltal. I denna växelverkan kan vi öppna upp vår inre värld och få möjlighet att befria oss från fixeringar och låsningar och därmed

kunna få nya perspektiv på tillvaron och på oss själva. Enligt Boss är individen och världen en helhet, han har influerats mycket av det buddistiska tänkandet. Han är också influerad av filosofen Martin Heidegger.

Mot slutet av föredraget kom en livlig diskussion i gång runt begreppen Liv-Död. Om att Liv-Död samexisterar och att allt levande omkring oss samtidigt är en döende process. Ett annat tema var: Att allt i världen är föränderligt, inget är statiskt och ju mer vi kan acceptera av föränderlighet och osäkerhet i livet, desto större chans att vi kan bli mer fria och öppna att våga möta och ta till oss nya perspektiv på oss själva och på andra människor.

Vi var tretton seniorpsykologer närvarande på mötet som vi upplevde mycket både tankvärt och upplyftande.

Christer Radebrink
och Gerty Fredriksson

Psykolog på Folke Bernadotte-hemmet

Psykolog Agneta Pewe berättade om sitt arbete med barn som har neurologiska och psykologiska problem.

Till vårens första programaktivitet hade vi bett en av våra egna medlemmar att erinra sig och reflektera över sitt yrkesliv som psykolog. Agneta Pewe har tjänstgjort i Uppsala på Folke Bernadotte-hemmet för barn och ungdomar med neurologiska och psykologiska problem.

Vi fick en fascinerande historik som handlade om synen på barn med medfödda och förvärvade skador, om vilken vård och omsorg de ansågs bära få, vad man ansåg vara utvecklingsbart och vilken roll som psykologen kunde ha i teamet. Att det handlade om en patientgrupp som fick mycket

kärlek av sina vårdare och behandlare stod klart. Att arbetet ställde särskilda krav på samspelet med anhöriga och på samverkan i medarbetargruppen var uppenbart. Att byggnader skapades och förändrades, att psykologen fick skiftande redskap och uppdrag under årens lopp, att Agneta gav några kliniska exempel på hur barn och ungdomar kunde utvecklas, allt blev en spännande exposé för oss samlade psykologer som hade haft våra yrkesliv inom andra områden.

Hans Åberg

Rapport från Ume-seniorerna

Ume-seniorerna träffas på Kafé Station fredagar kl 1300-1500 i centrala Umeå. Vi har haft och har planerat följande:

18 januari visade Christine Andersson en DVD om "Solkraft" som visar Skellefteå kommuns olika arbetsrehabiliterande verksamheter för människor i utanförskap.

18 februari berättade Hillevi Österberg om ett seminarium hållet med an-

ledning av Axlagårdens hospice i Umeå och dess 20 år av verksamhet.

12 april gästas professorerna Kerstin och Bengt-Åke Armelius oss och berättar om sin fortsatta forskning om missbruk.

31 maj är programmet ännu ej fastställt.

Ann-Marie Frisendahl

De första kvinnliga professorerna

Föregående vår hade seniorpsykologerna i samband med studiedagen i Uppsala fått återknyta kontakten med några nestorer vid Institutionen för psykologi på universitetet. Det var professorerna Alf Gabrielsson och Åke Pålshammar som hade lämnat sina tjänster och gav frikostiga inblickar i många decenniers arbete vid institutionen.

Men det var inte färdigt med det. Vi insåg att de två första kvinnliga professorerna vid institutionen just hade blivit emeritae. Därför bad vi Gunilla Bohlin och Berit Hagekull om

Uppsalas två första kvinnliga professorer Berit Hagekull och Gunilla Bohlin.

inblickar i hur det var att vara först i det avseendet på sina poster. De studerade under 1960-talet och disputerade i början av 1970-talet och gav en både igenkännande och avslöjande insyn i kvinnliga studenters och forskares villkor. Men de visade också på hur samspelet mellan tidsandan som sådan och organisatoriska förändringar i universitetsvärlden faktiskt kunde gynna den psykologiska forskningen och kvinnors situation i vissa avseenden.

Något fick vi också höra om professorernas egen forskning och om hur situationen var för dagens doktorander. Läge för fler psykologiska professorer att pensioneras, så vi får höra vad de har utträttat och forskat på!

Hans Åberg

Västra

Program Våren 2013

Onsdag 24 april
Kl. 14.30 – 16.30

Arbetspsykologins utveckling och ställning under senare år
Leg. psykolog, leg. psykoterapeut
Gunvor Bergquist, ledamot av
Specialistrådet och ordf.
i arbetspsykologiska utskottet.

Onsd. Den 29 maj

Vårutflykt till Brännö
med lunch 12.30 på Brännö
vårdshus. Samling vid Saltholmen
kl. 12.00 för avfärd med båt.
Anmälan om deltagande till
Gerty Fredriksson senast den
22 maj 2013, tel 031 – 26 30 53

Plats för mötena i jan – april: Konferensrummet, vån 3,
psykologiska inst. i Göteborg. Vi samlas till en kopp kaffe i
kafeterian kl 14.00.

Välkomna!

Programkommitten:

Allan Bergman tel. 031-46 51 08
Anita Berntsson tel 031- 16 49 57
Ulla Davidsson tel. 031 – 26 30 53
Gerty Fredriksson tel 042- 20 17 21
Torbjörn Stockfelt tel 031-711 80 55

Södra

Program Våren 2013

Tisdag 14 maj
Kl. 12.00

**Vårutflykt på Söderslätt och
Operan Trollflöjten på kvällen**

Ängavallens bersåer
13.45 Processionsvägen
14.15 Ängslätt

Lunch
Liten biltur
Om skolupplevelser i Thailand 2012
Leg. psykolog Claire Gamstedt
berättar

15.45 Hallongården
17.45 Avfärd till Malmö
19.00 Malmö Opera

Kvällsmat m.m.
Opera
Trollflöjten

Program, ev. övernattnings etc. ta kontakt med Ingrid
Göransson, mobil 070-601 79 65, e-post: 086406570@telia.
com. Du kan välja att delta i hela programmet eller i delar.

Mycket välkommen!

Programkommittén:

Ingrid Göransson, tel. 040-42 31 15
Anders Hallborg, tel. 046-14 55 25
Anna Lindström Chylicki, tel. 046-14 96 68
Bertil Nordbeck, tel. 044-24 18 44

Östra

Program Hösten 2013

Onsdag 17 april
Kl. 16.45

Vad kan en geropsykolog göra?
Birgitta Ingridsson, leg.
psykolog, ordf. i Geropsyko-
logiska föreningen berättar om
geropsykologi och det friska
åldrandet.

Freitag 17 maj
Kl. 10.00

**Seniorpsykologernas studiedag och
årsmöte i Stockholm**
Se separat program!

Onsdag 12 juni
KL 10.30

Vårutflykt till Gustavsberg med
konsthall och porslinsmuseum.
Lunch på Gustavsbergs Bistro.
Vi tar båten från Nybrokajen vid
Strand hotell och buss hem.
Anmälan till Agneta Zotterman-
Molin senast 3 juni.

Obs! Vi byter veckodag för våra möten.

Vi träffas om inte annat anges i Psykologförbundets
lokaler, Vasagatan 48. Kolla gärna programmen i Psyko-
logtidningen för ev. ändringar!

Varmt välkomna!

Östra regionens programkommitté

Agneta Zotterman-Molin tel. 753 04 38
E- post: agnetaz@hotmail.com
Birgit Lundin tel. 731 98 72
Brita Tiberg tel. 754 48 69
Ulla-Britt Selander tel. 642 58 34

Norra

Program Våren 2013

Lördag 14 april
Kl. 13 samling
i entréen

Fotografiska muséet, Stockholm.
Utställning med fotografen
Henri Cartier-Bresson.
Kostnad: 80 kr entré samt 55 kr
för visning. Måltid eller fika på
egen bekostnad.

Information och anmälan: Margareta Sanner *margsan-
ner@hotmail.com* mobilnr 073-044 64 85. Deltagare från
såväl Norra som Östra hälsas välkomna!

Tisdag 21 maj
Tid och plats

Kombinerad seglings- och vandringstur
i Mälarevatten och
dess omgivning

För alla tillfällen, information
och föransökan till
Hans Åberg, hans@hansaberg.se
tel 073-183 0365

Programkommittén:

Inga Hedberg-Sowa, Hans-Olof Lisper,
Anita Olsson och Hans Åberg

Medlemsregister – förändringar fram till 25 mars 2013

Nya medlemmar			
Inga Ericson Ruda 16 590 32 Klockrike	Ö	Agneta Sandström Korpåsvägen 17 433 76 Jonsered	V
Jan-Erik Holgérus Östra Eriksbergsgatan 82 417 63 Göteborg	V	Ny adress Gunilla Bliding Dörröd 952 247 96 Veberöd	S
Roland Johnsson Köpenhamnsvägen 104 217 71 Malmö	S	Karin Gyllensköld Thulehemsvägen 34 224 67 Lund	S
Elisabeth Kvarnmark Trädgårdsvägen 8 435 35 Mölnlycke	V	Monica Larsson Lingränd 5 386 33 Färje	S
Britt Lundin-Johansson Notstigen 30 341 35 Ljungby	S	Rolf Sandell Sandhammsgatan 39 115 28 Stockholm	Ö
Margareta Ottner Wallingatan 9 A 752 24 Uppsala	N	Avlidna Irmelin Englesson	S
Tiiu Peterström Skyffelvägen 6 633 69 Skogstorp	Ö	Margareta Furu	Ö
		Margareta Åström	Ö

OBS! Aktuell information till SeniorPsykologer

sänder vi till din mejladress! Har vi den?
Om inte, sänd in den till Ingrid Göransson,
086406570@telia.com

Bilder till detta nr är tagna av Hans-Olof Lisper och
Birgit Lundin och hämtade från Wikimedia Commons.

Seniorpsykologerna Sveriges Psykologförbund

Brita Tiberg, ordförande, Solängsvägen 45,
192 54 Sollentuna, 08 - 754 48 69, mobil 070 - 739 85 95.
E-post: brita.tiberg@telia.com

Ulla-Britt Selander, vice ordf. Vintertullstorget 44,
116 43 Stockholm, 08 - 642 58 34, mobil 073 - 600 15 67.
E-post: ulla-britt.selander@comhem.se

Gerty Fredriksson, sekreterare, Badhusgatan 6,
252 21 Helsingborg, 042 - 20 17 21.
E-post: gerty.fredriksson@comhem.se

Hans-Olof Lisper, kassör, S:t Olofsgatan 50 B,
753 30 Uppsala, 018 - 60 20 64.
E-post: hans-olof.lisper@psyk.uu.se
Seniorpsykologernas Plusgiro 434 01 51-2

Agneta Zotterman-Molin, Mörbydalen 16, 6 tr,
182 52 Danderyd, 08 - 753 04 38, 0248 - 404 33 F,
mobil 070 - 658 52 48. E-post: agnetaz@hotmail.com

Ingrid Göransson, Ängslätts gård, Kantorsvägen 4-8,
235 91 Vellinge, 040 - 42 31 15, 070 - 601 79 65
E-post: 086406570@telia.com

Ann-Marie Frisendahl, Zakrisvägen 4, 913 35 Holmsund
090 -23 456. E-post: frisendahl@telia.com

Redaktör SeniorPsykologen: **Birgit Lundin**, Lejonvägen 29,
181 32 Lidingö, 08 - 731 98 72, mobil 070 - 497 57 17,
fax 08 - 731 84 79. E-post: bi.lundin@globalnet.net

Södra regionen sörjer Irmelin Englesson

Kära Irmelin!

Visst såg vi att din hälsa försämrades alltmer, men du kämpade tappert för att komma till våra möten med stöd av din make Nils. Men din hälsa försämrades ytterligare och du fick ge upp våra möten...

Med din vanliga energi och klokskap hade du 2004 tagit dig an uppdraget att tillsammans med Ingrid Holm och Anne de Laval Wipp se till att psykologseniorerna i Södra regionen kunde fortleva. En god hjälp för oss blev det när du såg till att vi kunde ha våra möten på Institutionen för psykologi.

Ditt stora kontaktnät blev en hjälp för oss att driva en intresseväckande verksamhet. Viktigast för oss har nog varit den anda du verkade i. Du hade omsorg om dem du mötte och en speciell känslighet för den andres behov av att bli sedd och erkänd.

Livet hade lärt dig att göra det bästa av de motgångar som möter. Du visste också att genom att stötta varandra kan vi bli starka. Som barn hade du upplevt andra världskrigets fasor och trots detta utvecklat en förmåga att tro på det godas seger i det långa loppet. Stilla som när vinden hämtar andan lämnade du oss med testamentet om ansvaret för den andre. Ditt minne lever!

Ingrid Göransson